

21. Yüzyılın Yol Haritası: Demokrasi ve Kalkınma

21. Yüzyılın Yol Haritası: DEMOKRASİ VE KALKINMA

Avrupa Birliği ile İlişkiler

- ✓ Daha önce de belirttiğim gibi, Avrupa artık hiçbir zaman tekrar bölünmemelidir. Tüm kıtanın barışı, istikrarı ve refahı, Avrupa projesinin başarısına bağlıdır. Özellikle Balkan ülkeleri için, Avrupa perspektifi bölgedeki kalıcı barışın ve refahın yolunu açacak anahtar durumundadır.

Türkiye katılım kriterlerini bilmektedir. Sadece Kopenhag Kriterleri'ne uyum için değil, aynı zamanda Maastricht Kriterleri'ne ve Avrupa Para Birliği'ne uyum için de hazırlıklar yapmamız gerekmektedir.

Esasen, bu hedef Türkiye'nin daha fazla kalkınmak, daha zengin olmak, refaha ve mutluluğa daha çabuk ulaşmak yolunda kendisi için tespit etmiş olduğu bir hedefdir. Türkiye bu projeyi başarı ile tamamlamak için kararlı olmalıdır.

Helsinki Zirvesi ile başlatılan yeni dinamikte zaman unsurunu en iyi şekilde değerlendirmeliyiz ve hızımızı kaybetmemeye dikkat etmeliyiz.

1. Demokrasi, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü alanlarındaki eksikliklerimizi tamamlamalıyız. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndaki temel haklar ve özgürlükler ile ilgili bölüm, Türkiye'nin uluslararası taahhütleri ile uyumlu hale getirilmelidir.
2. Türkiye idari yapısını yeniden gözden geçirmeli ve demokrasi kurumlarının istikrarlı işleyişini tesis etmelidir.
3. Türkiye kapsamlı bir yargı reformuna gitmelidir.
4. AB standartlarını yakalamak ve Maastricht Kriterleri'ne uyum sağlamak için mevcut ekonomik reform çabaları ile birlikte yolsuzlukla mücadele ve özelleştirmeye hız verilmelidir.
5. Türkiye'nin AB ile entegrasyonu için olağanüstü öneme ve önceliğe sahip bir başka konu ise, Türkiye'nin, Kafkaslardan Orta Asya'ya ve Ortadoğu'ya, Rusya ve Ukrayna'yı kapsamak üzere Hazar Havzası ve Karadeniz Havzası'ndan Yunanistan ve Kıbrıs da dahil olmak üzere Akdeniz'e uzanan geniş coğrafyadaki aktif politikalarını ve önder rolünü devam ettirmesidir.

Bu çerçevede, "Türkiye – Avrupa Birliği Vakfı" adı altında yeni bir sivil toplum derneğinin oluşturulması fikrini desteklemekteyim ve bu oluşumda aktif olarak rol almaya hazırım.

- ✓ Yine 2000'li yıllara girerken değişen siyasi coğrafyada bir Avrupa olayı bizim önümüze gelmiştir. Dar sınırlar içersinde bir Avrupa, yani "Fortress Europe", yerini

genişleyen bir Avrupa'ya bırakmıştır. Bu genişleme olayı henüz tamamlanmış değildir. Nereye kadar genişleyeceği de belli değildir.

Yani, Avrupa'nın şartlarına, standartlarına, Avrupa'nın kurallarına kendimizi uydurmak suretiyle halkımızı yüceltmek, zenginleştirmek, yoksulluktan kurtarmak ve Türkiye'yi daha kudretli bir ülke yapmak. Türkiye'nin bunu kaldırarak gücü, potansiyeli vardır.

- ✓ Bir tarafta Doğu Almanya, bir tarafta Batı Almanya, 1945'te bu iki Almanya aynı. Nesi aynı, gelişmişliği aynı, sanayileşmişliği aynı, yıkılmışlığı aynı, herşeyi aynı.

Ama 45 sene sonra görülmüştür ki, Doğu Almanya 3.500 dolar seviyesinde, Batı Almanya 20.000 dolar seviyesinde. Duvarı yıkan budur. Burada sistemlerden hangisinin ayakta duracağı ortaya çıkmıştır.

- ✓ Türkiye, bir ortak olarak, yeni bir Avrupa oluşturma idealine katkıda bulunacaktır. Demokrasinin, laikliğin ve İslam'ın uyumunu ispatlayabilen bir ülke olarak, Avrupa Birliği'nin çoğulcu yapısını daha da zenginleştirecektir. Türkiye bunu ispatlayabilen tek ülkedir.

Dünyada halkının çoğunluğu Müslüman olan 55 ülke bulunmaktadır. Türkiye, demokrasi, laiklik ve piyasa ekonomisinin İslam ve birlikte büyüyebildiği tek ülkedir.

- ✓ AB genişleyelim dedi; nasıl genişleyelim? Kimi içimize alalım? Önce İngiltere monte olmalıydı, sonra İberik Yarımadası olmalıydı, İspanya olmalıydı, İspanya olduktan sonra Portekiz olmalıydı. Tabii, bunlar olduktan sonra, Avrupa'nın gözdesi Yunanistan dışarıda kalmamalıydı. Bu da bitince Avrupa'nın kuzenleri var. Kuzenler Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkeleridir; onlar da içeri alınmalıydı. Böylece Avrupa genişlemeye doğru gitmeliydi.

Ama, bu genişleme bir taraftan da Avrupa için korkutucu olmuştur, halen de olmaya devam ediyor. Şöyle korkutucu olmuştur: Böyle meydana getirdiğimiz bir Avrupa'yı nasıl idare edeceğiz? Bu, bugün tartışılan konudur, nasıl idare edeceğiz?

Yani, biz Avrupa'ya girelim diye uğraşyoruz, Avrupa, kendi kendini nasıl idare edecek, onu tartışmakla meşgul.

Binaenaleyh, bu kadar merkezîyetçiliğe doğru kaydığımız takdirde – ki bunu Thatcher ortaya atmıştır 15 sene evvel – böyle bir Avrupa nasıl idare edilir? Bir büyük heyula meydana getiriyorsunuz, her şeyi Brüksel merkezli yapacaksınız; nasıl meydana getirip nasıl idare edeceğiz? Bir de, ulus-devlet ne olacak, "nation state" ne olacak?

Evvela supranasyonel bir teşkilat meydana getirmeyelim. Peki, nasıl bütün bu olayı götürüleceği supranasyonel olmazsa? Gene bildiği gibi yapsın. Hayır, bunların hiçbirisi netice değil. Bugün "subsidiarite" denen, yani daha çok merkezîyetçilikten ademi merkezîyetçiliğe kayan bir takım idari şekiller Avrupa'da tartışılıyor.

- ✓ Hakikaten Avrupa Birliği'ne giren ülkelere baktığımız zaman, bunların içerisinde dara düşen yok. Herkesin nazarı dikkatini çekiyorum. "Bizim bu Avrupa'da ne işimiz var?" diyenlerin de nazarı dikkatini çekiyorum; bunlar içinde dara düşen yok. En güzel misal Yunanistan'dır, Portekiz'dir ve İspanya'dır.

İspanya, kısa zamanda 15 bin dolar gelire çıkmakla Avrupa'nın en zengin ülkelerinden biri haline gelmiştir. Bu, uygar Avrupa'dır. Bunu, evvela Avrupa komünitesine, sonra Avrupa Birliği'ne üye olmaktan elde etmiştir.

Portekiz'e baktığımız zaman, bu 10 sene içerisinde, benim müşahedeme dahil olabilecek bu 10 sene içerisinde, gerçekten çok önemli bir gelişmeyi sağlamıştır.

Yunanistan ise, Avrupa Birliği'nden veya Avrupa Topluluđu'ndan sağladığı tarım yardımlarıyla Girit Adası'nda narenciye bahçeleri meydana getirmiştir. Narenciye bahçesi için dahi buradan yardımlar sağlayabilmiştir.

Türkiye Tanzimat'tan beri Avrupalı olmak istiyor. Çünkü, hesap-kitap yapmadan, hatta muhakeme etmeden, Türkiye tarihi tecrübesiyle şu neticeye gelmiş ki, eğer biz Avrupa'yla birlikte olursak, ilerleriz veya geri kalmışlığımızın sebebi Avrupa'yla birlikte olmayışımızdır. Tanzimat bu değil mi? Öyleyse biz Avrupa'yla birlikte olalım.

Avrupa'da hangi hareket olduysa, biz onun içine girmişiz. Avrupa Konseyi olmuş üye olmuşuz, NATO olmuş ona üye olmuşuz, hepsine üye olmuşuz. 1957'de Avrupa Ortak Pazarı gelmiş. Ortak Pazar'a üye olmak için de 1959'da müracaat etmişiz. Araya Türkiye'de ihtilal girmiş, o kalmış.

Eylül 1963'te de Türkiye Ankara Anlaşması'nı imzalamış. Mart 1964'ten itibaren bu Ankara Anlaşması yürürlüktedir. 1965'te de İKV kurulmuştur; ikisi birbiriyle beraberdir.

Avrupa'nın hudutları, coğrafi hudutları neresidir? Avrupa'nın değerleri nereye kadar gidebilirse, hudutlar oraya kadar gidecektir. Orada Türkiye'nin mümtaz, seçkin bir yeri vardır. Bu bizim tekelimizde olmamakla beraber, göreceğimiz hizmet fevkalade önemlidir. Biz bu hizmeti gördük geçen 10 sene zarfında.

Avrupa'dan yardımdan çok partnerlik istiyoruz, partner olmak istiyoruz. Avrupa'nın sırtında kambur değil, partner olmak istiyoruz, ortak olmak istiyoruz.

Biz Avrupa'yı kendimize uyduracak değiliz, biz oraya uyacağız. Zaten oraya uyarsak, o zaman kendi kendimizi yüceltme imkanımız olacak. Bu uyum için de her türlü gayreti sarf etmemiz gerekecektir.

1966'dan itibaren her sene 150 bin kişi olmak üzere saban tutan Anadolu çocuklarını Avrupa'ya çalışmaya gönderdik. Halen Türkiye'nin Avrupa'da 3,5 milyon vatandaşı var. Bunların içerisinde 50 bin kişi işadımı.

Böylece biz, Türkiye'yle Avrupa arasında bir köprü kurduk. Üçüncü nesil şimdi aşağı yukarı mevcuttur. Bunların Türkiye'ye dönmeleri yerine, buldukları yerlerde koloni kurmaları daha iyiydi.

Avrupa Birliği bizim için hem evrensel uygarlıkla, hem de zenginlikle buluşma noktasıdır. Aslında bizim kendimizi Avrupa Birliği'nin standartlarına uydurmamız lazım. O standartlara çıkarmamız Avrupa için değil, kendimiz içindir.

Eğer biz kendimizi o standartlara uydurur hale gelirsek, Avrupa Birliği'ne kaydolmuşuz, olmamışız o kadar önemli değil. Ama, herhalde bir dağcının dağa tırmandığı gibi, bizim bu dağın tepesine, yani uygarlık denen olaya tırmanmamız lazımdır.

Büyük Atatürk'ün gösterdiği istikamet de odur. Zenginlik oradadır, mutluluk oradadır, dayanışma oradadır, yani o şartların içindedir; bunları yapmamız lazım.

- ✓ Balkanlar da dahil olmak üzere tüm Avrupa halkları bir araya gelmelidir. Bunun çok büyük bir fırsat olduğuna kanıiyim. Bu geniş Avrupa'nın sınırları siyasi değil, coğrafi olmalıdır. Güney Avrupa'da kalıcı başarı sağlayacağız. Başka Bosna-Hersek, başka Kosova ya da başka benzer bir şey olmayacaktır.
- ✓ AB'ne tam üyeliğe hazırlık ve Avrasya ile ilişkilerimizin geliştirilmesi, önümüzde duran en önemli iki stratejik projedir.

AB Parlamentosu'nun Helsinki Zirvesi'ne takaddüm eden tavsiye kararında "*Türkiye'nin AB'ne adaylığı sadece Avrupa'nın gelecekteki istikrar ve refahı bakımından değil, aynı zamanda Avrupa'nın Kafkaslar ve Orta Asya ile ilişkilerinin güçlenmesi bakımından da önem taşımaktadır*" denilmektedir.

Bu gerçeğin tesliminde Türkiye'nin son on yılda Avrasya'daki rolü, belirleyici olmuştur.

- ✓ Bir olaya daha temas edeceğim. Avrupa, Balkanlar'ı Avrupa'dan sayar mı, saymaz mı? İşine geldiği zaman sayar, işine gelmediği zaman saymaz. Hatta bizim Orta Avrupa'da dostlarımız var. Onlar Balkan devleti görünmekten de hoşlanmazlar. Neden sayar, neden saymaz? Çünkü problemlidir, problem almak istemez üstüne. Yalnız, istediği kadar problem almak istemesin, problem orada durduğu sürece, eninde sonunda onları rahatsız edecektir. Bu anlaşılmıştır.

Bağımsız Doğu Avrupa ülkeleri, Balkan ülkeleri, 1990'lı yıllarının başından itibaren komünizm rejiminden vazgeçtiler, hepsi demokrasiyi kabullendiler ve Avrupa Birliği'yle beraber olmayı –ki, ben bunların hepsine şahit oldum- milli politika yaptılar. Bulgaristan yaptı, Romanya yaptı, Arnavutluk yaptı, Balkanlar'da ne kadar ülke varsa yaptı: Hırvatistan yaptı, Polonya yaptı, Çekoslovakya yaptı, Moldovya yaptı, Ukrayna yaptı ve Baltık ülkeleri yaptı.

Geçen 100 sene zarfında Avrupa'nın eline böyle bir fırsat geçmedi. Bu fırsat şudur: Herkes Avrupalı olmak istiyor, herkes Avrupa Birliği'nin içinde olmak istiyor. Hangi

ülkeye giderseniz gidin, çok geniş çapta bu fikri savunanlar iktidara geliyor ve o istikamette ülkelerini geliştirmeye çalışıyor.

Bir bütünleşmiş Avrupa, "*Birleşik Avrupa*" demiyorum, bütünleşmiş veya daha iyi bir tabir "*undivided*", bölünmemiş Avrupa bence bugünkü Avrupa'nın şansdır, Avrupalıların da şansdır. Avrupa devlet adamlarının da şansdır. Bu potansiyeli çok iyi kullanmak lazımdır.

Görölmüştür ki, Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra eğer Batı Avrupa kendisini bir kalenin içine koysa, etrafına da sur gibi duvarlar yapsa ve o kalenin içinde adam başına milli geliri diyelim 25 bin dolara çıkarsa, kalenin dışında da adam başına milli gelir birkaç bin dolar olsa, o kaleyi tutmak mümkün değildir, duvarın yıkılması gibi.

Bu duvarın yıkılması hadisesi Avrupa kalesi fikrinden cayılmasını sağlamıştır. O zaman Avrupa, kendinle bir bütünleşmiş Avrupa, barışın aslında temeli olacak bir bütünleşmiş Avrupa'yı, parçalanmamış, taksim olmamış bir Avrupa'yı yapma fikrine gelmiştir.

Tabii bir genişleme fikri yer almıştır. Genişlemenin kıstası ne olacaktır? İki tane ana kriter ortaya çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi Kopenhag Kriterleri'dir, bir tanesi de Maastricht Kriterleri'dir; "*bu kriterlere uyabileni içeri alacağız.*"

Maastricht Kriterleri'ni anlamak çok kolay; çünkü o, rakama dayanıyor, "*enflasyonunuz şundan aşağı olacak, borçlanmanız bundan aşağı olacak, bütçeniz şu kıstasları koruyacak.*" Ama Kopenhag Kriterleri'ni anlamak, uygulamak, bence bir miktar geniş vizyon ister.

Kopenhag Kriterleri, üyeliğe aday ülkenin, demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıkların korunması ve saygı görmesini teminat altına alan kurumlarının istikrara kavuşturulmuş olmasıdır. Yani, bu çok tartışılabilir bir konu.

Tabii ki bu sistemin içine giren her ülke için hem vatandaşlık kavramı, hem "*solidarity*", yani hem hükümlerlik kavramı, hem ulus devlet kavramı da değişik olacaktır. "*Efendim, biz bunlardan vazgeçmek istemiyoruz.*" İstemiyorsan bunun içine girme. Eğer Alman vazgeçiyorsa, Belçikalı vazgeçiyorsa, Fransızlar vazgeçiyorsa, Avusturyalı vazgeçiyorsa, Polonyalı vazgeçiyorsa, sen de vazgeçeceksin. Onlar ne kadar vazgeçiyorsa, sen de o kadar vazgeçeceksin.

Onun içindir ki, "*bunun içine girdiğimiz zaman kaybolur gider miyiz?*" gibi bir endişeye de gerek yok. Böyle endişelerimiz varsa, çağın içinde olamayız, çağın dışında kalırız.

Yalnız, bunların anlatılması lazım, anlaşılması lazım.

Şunu da hemen söyleyeyim: "*Biz Avrupa'nın içinde olmaya mecbur değiliz*", yani, "*başka alternatifimiz var*" gibi düşüncelerin anlamı yoktur. Çünkü 150 sene,

Tazminat'tan bu yana Avrupalı olmak için uğraşmışsınız, tam tren istasyonunuza gelmiş, "*ben bu trene binmiyorum!*" diyorsunuz. Aman kendinizi iyi yoklayın, silkeleyin.

"*Efendim bu kadar Avrupalılığı savunmaya gerek var mı?*" Var. Neden var? Zenginlik istiyor musunuz? Daha zengin bir ülke istiyor musunuz? Daha temiz bir toplum istiyor musunuz? Daha yaratıcı olmak istiyor musunuz? Uygarlığa, teknolojiyle bilimle sanatla vesaireyle katkıda bulunmak istiyor musunuz? Ve geleceğe güvenle bakmak istiyor musunuz? Bunu bunun içinde bulacaksınız; bu bir hazırlanmış model.

- ✓ Avrupa değerlerinin bugünkü Türkiye sınırlarından veya Kafkasya sınırlarından Altay Dağları'na kadar taşınmasında Türkiye köprü vazifesi görecektir. Bu köprü görevi zaten şimdiden başlamıştır.

Bakın, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın kaç üyesi var? 54 üyesi var. Kırgızistan da. Özbekistan da. Kazakistan da üyesi; ta Moğolistan'a kadar. Yarın bunların hepsi Avrupa değerlerine sahip çıkacaktır.

- ✓ Türkiye, Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1958 senesinin hemen akabinde, yani Temmuz 1959'da resmen Ortak Pazar'la münasebet kurmak istediğini beyan ediyor ve müracaat ediyor.

Evvela bu anlaşmayı imzalayan hükümetin başkanı, büyük Devlet Adamı merhum İsmet İnönü bence asırlar boyunca sürecek bir söz söylüyor. Diyor ki, "*bu Ortak Pazar fikri, cesur bir eserdir.*"

En cesur bir eserdir. Ne olacağı belli değil daha. 6-7 memleket bir araya gelmiş. Henüz Avrupa'nın ekonomisi düzelme yolunda. O işaret ediyor ki, bu insan zekasının meydana getirdiği en cesur bir eserdir ve bu anlaşma yapıldığı zaman başkaları ne diyor?

Bakıyoruz ki, Türkiye Avrupa'nın bir cüz'üdür. İmzalanan anlaşmanın en derin anlamı bundadır. Bu söz Profesör Heinstein'a aittir. Profesör Heinstein kim? Ortak Pazar'ın İcra Başkanı.

Yani Türkiye niçin Ortak Pazar'ın bir üyesi olmaya çalışıyor veya Türkiye'nin yaptığı bir müracaat niçin orada kabul görüyor? Türkiye'nin ekonomik kalkınmışlığından, şundan bundan değil, Türkiye'nin bir şeyi yok daha.

Türkiye Avrupa'nın bir cüz'üdür. Bugün Türkiye'ye bakışlar var, o bakışlarda başka türlü düşünenlerin kulakları çınlasın. Yani sizin şuyunuz yok, sizin buyunuz yok, sizin oyunuz yok. Tamam, o zaman hiçbir şeyimiz yoktu.

Biz ortak şartlarda "partner" olmak istiyoruz. Avrupa'nın diğer ülkeleriyle beraber bu ortaklıkta ortak olmak istiyoruz ve bizim ortaklığımıza mani olunmasın.

Ortaklığımız kolaylaştırılsın. Çok şey istemiyoruz. Çünkü Türkiye, Avrupa Birliği'ne rakama dökülmesi mümkün olmayan yararlar sağlayacaktır.

Ne istiyorsunuz? "*Undivided Europe*" bölünmemiş Avrupa. Türkiye'yi dışarıda bırakırsanız bölünmüş Avrupa olur. Ne istiyorsunuz? "*Democratic Europe*." İşte burada bir demokrat ülke.

Ne istiyorsunuz? "*Peaceful Europe*." Barış içinde yaşamak isteyen bir ülke ve 78 senedir bunca sıkıntılara girdiği halde hiçbir konfrontasyona gitmemiş, bir çatışmaya gitmemiş. 78 sene barışı muhafaza etmiş.

Ne istiyorsunuz? "*Prosperous Europe*." Evet biz de zengin bir Türkiye istiyoruz. Barış içinde yaşayan bir Türkiye istiyoruz. Avrupa değerlerini özümsemiş bir ülkenin devamını istiyoruz ve Avrupalı olmak istiyoruz. Bunu kimse çok görmesin.

- ✓ Devletler arasında sevginin rolü vardır, muhabbetin de rolü vardır. Nitekim genelde Avrupa'da şöyle bir tabir vardır: Batı Avrupa, Sovyet idaresinde veya nüfuzunda bulunan bugünkü Orta Avrupa devletlerine "*yeğen*" olarak bakar; yeğenleridir.

Avrupa, -bugününe iyi bakmak lazımdır Avrupa'nın- Balkanlar'daki ülkelere de "*kuzen*" olarak bakar. Bundan sonraki kısma bir akrabalık nezaketiyle bakmaz. Tabii ki bu da doğaldır.

Türkiye'nin Gücü

- ✓ Bugünlerin değerinin iyi bilinmesi gerekir. Çünkü, bugünlerin Türkiye'si, asrın başında "*hasta adam*" olan Osmanlı Devleti'nin enkazından çıkan 34 ülkeden biridir ve en güçlüsüdür, en kudretlisidir.
- ✓ Türkiye, kendi geleceği hakkındaki güvenilirliği de sarsmamalı, hevesi de sarsmamalı. Türkiye, geleceğine bakarken hayale kapılmamalı, ama her halde kendi kendisini kötüleyecek unsurlardan da kendisini sıyırmalı.

Açıkça şunu söylemek istiyorum: "*Bizden bir şey olmaz*" diyen bir Türkiye'de hakikaten bir şey olmaz. Başkaları da sizi kolunuzdan tutup, "*gelin, sizden bir şey olur*" demezler.

Kendimize güvenmenin şart olduğunu söylemeliyim.

- ✓ Dün İstanbul Üniversitesi 12.872 mezun verdi. Bütün Türkiye'de bunun 300 olduğu günleri düşünüyorum.

Bu gençlere eğer siz dersiniz ki, "*mezun oldunuz ama size iş yok*" o zaman Türkiye'yi hayalkırlığına sürüklersiniz.

Kalkınmada Türkiye o kadar fena durumda değildir; 30 sene içinde yüzde 5 kalkınmayı gerçekleştirmiştir ortalama. Yüzde 5 kalkınma az bir şey değildir.

Türkiye'nin sorunu onda değil, Türkiye'nin sorunu yüzde 3 artan nüfustadır. Eğer 1 milyon 300 bin çocuk okullara gelmeye devam ederse, 1 milyon 300 bin çocuk iş istemeye devam ederse, hiçbir ekonomi bunu kaldıramaz; hiç hayıflanmayın. Eğer bu 400 bin civarında olursa, 500 bin civarında olursa, bu ekonomi o çocuklara hem okul bulur, hem iş imkanı bulur. Türkiye'de birçok şey bu şekilde birbirine bağlıdır.

Ben, Büyük Atatürk'ün gösterdiği bu hedefi, aşağıdaki gibi yorumladım:

"Büyük Türkiye,

Ülkemizin bir uçtan bir uca imar ve inşası, milletimizin refah ve saadeti, işsizlik, fukaralık, cahillik ve çaresizliğin yenilmesi kalkınma hamlemizin hedefidir.

Kalkınma hamlemiz, Büyük Türkiye'yi yapma meşalemizin diğer adıdır. Büyük Türkiye "kudret" demektir.

Büyük Türkiye hayatiyet demektir.

Büyük Türkiye'nin ilham kaynağı Büyük Atatürk ve Türk milliyetçiliğidir.

Milli ve manevi değerlerimize, ülkemiz ve milletimiz bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyete sadakat, geleceğimizin teminatıdır.

Allah yardımcımızdır."

Avrasya

- ✓ 10 sene evvel bir tek proje vardı: Türkiye. *"Türkiye'yi kalkındıracağız. Türkiye'yi ilerleteceğiz. Türkiye'nin sorunlarını çözeceğiz"* derken, Türkiye bugün üç proje ile karşı karşıya. Birincisi kendi projesi; *"Türkiye Projesi"*, ikincisi, *"Avrupa Projesi"*, üçüncüsü de *"Avrasya Projesi"*.

Avrasya, bana göre Avrupa Projesi kadar önemli bir olaydır. Türkiye, Avrasya'ya sırtını dönemez; Avrasya'ya yüzü dönük olmalıdır. Avrasya'daki ülkeler bizim kardeş ülkelerimizdir. Sebep sadece bu değildir.

Bu imajın yapılmasında, Türkiye'nin bir taraftan Avrasya'daki nüfuzunun devam etmesi, Avrasya ile işbirliğinin devam etmesi ve Türkiye'nin yaklaşımının sıcaklığını muhafaza etmesi lazımdır, şarttır.

Bu Avrasya'daki ülkelere güç ve kudret verdiği gibi, Türkiye'ye de güç ve kuvvet vermektedir.

- ✓ Balkanlar ile Orta Asya'nın irtibatlandırılması, Avrupa'yla Orta Asya'nın irtibatlandırılması, Çin ile Avrupa'nın irtibatlandırılması çok uzak bir olay değil. Nihayet, Taşkent'e vardığınız bir yerde Çin'e varmış oluyorsunuz, yani birkaç saat, bunlar hiç uzak yerler değil.

Büyüyen, genişleyen, beraberliğe giden Avrupa, eninde sonunda irtibatlanacaktır. Bunun bir tek yolu var; Orta Asya üzerinden, Kafkasya üzerinden, Türkiye üzerinden irtibatlanmak. Bu, Avrupa Birliği'nin büyümesi projesidir. Bu projelerin çeşitli zeminlerde tartışması yapılmıştır. O zaman Türkiye'nin rolü ve Türkiye'nin önemi kat kat daha artacaktır.

Ortadaki durum Kafkasya'da da vardır. Yani Kafkasya eğer güvenle geçilebilir olsa, bütün bu meseleler çok daha kolay olacaktır.

- ✓ Avrasya neden önemlidir? Avrasya, dünyanın yeni enerji kaynaklarını barındırmaktadır. Bu enerji kaynakları gelişmiş ve yükselen pazarlar için uzun vadede daha güvenli ve bağımsız enerji elde edebilme imkanını sağlamaktadır. Avrupa Türkiye üzerinden Asya ile yeni ulaşım ve iletişim koridorlarıyla bir kere daha kucaklaşma imkanına sahiptir.

Bu gelişme, dünyada yeni bir ticaret ağının ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Yani, İpek Yolu bir kere daha tarih sahnesine çıkacaktır. Böylece, Çin ile Avrupa yeniden temasa geçmektedir.

Avrasya zengin bir insan gücüne sahiptir. Serbest piyasa ekonomisinin bu coğrafyada kök salması ve enerji kaynaklarının değerlendirilmesi, bu ülkeleri yeni ve zengin pazarlar haline getirecektir.

Öte yandan, bölge çeşitli ihtilafları veya potansiyel ihtilaf alanlarını da bünyesinde barındırmaktadır. Avrasya toplumları çok kültürlü, çok etnikli bir yapıya sahiptir. Bu yapının korunabilmesi, demokrasinin yerleşmesi ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi bakımından önem taşımaktadır. Ekonomik refahın artması ve Avrasya'da, özellikle Kafkaslar'da, adil barışın sağlanması bunun temel şartıdır.

Avrupa'nın sınırları artık Altay Dağları'nın eteklerine kadar uzanmıştır. Dolayısıyla demokrasiler topluluğunun mensupları, Avrasya'daki gelişmelere artık bigane kalamamaktadırlar. Demokrasiler topluluğunu genişletmenin fırsatı kaçırılmamalıdır.

Türkiye ve Karadeniz'in etrafındaki diğer ülkeler; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Moldavya, Romanya, Bulgaristan, Arnavutluk, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, 1992'nin Haziran ayında, İstanbul Deklarasyonu ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü kurmuşlardır. Bu örgütün amacı, etrafındaki insanları ayıran Karadeniz'i düşmanlıklar denizi olmaktan çıkarmak, barış ve işbirliği etrafında birleştirmektedir.

Bana göre Avrasya'nın bir diğer bölümü Balkanlar'dır.

Balkanlar'da kalıcı barış, bir makul takvim içerisinde bütün bu ülkelerin Avrupa sistemine dahil edilmeleri ile sağlanabilecektir.

Kafkasya, Balkanlar'a her bakımdan çok benzer. Çok dilli, çok kültürlü ve çok etnik bir bölgedir. Balkanlar gibi ihtilafıdır. Yalnız, Avrupa'daki barış için, bölge Balkanlar kadar önemlidir.

Artık Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan geniş bir alanda, Türk dilini konuşan, Türk soyundan gelen sayıları 200 milyonun üstünde büyük bir Türk Dünyası'nın varlığı inkar edilemeyecek bir vakiadır.

Bu varlık, Divan-ü Lügat-ül Türk'e göre 21 boydan ibarettir. Ancak, bu 21 boy'un hepsi, bu büyük, ulu çınarın birer dalıdır. Bunların hepsi, aynı kökten, aynı ağaçtan güç ve kudret almaktadır.

Bugün bir Türk Dünyası vardır. Vardır çünkü, bu Türk Dünyası'nın –biraz evvel izlerini söyledim- her yerde izi vardır. 11 milyon kilometrekare alan üzerinde 200 milyon insan Türk Dünyası'nın mensuplarıdır. Konuştukları dil, lehçe farkıyla Türkçe'dir, biraz iyi dinlerlerse birbirlerini anlarlar, anlamakta sıkıntı çekmezler.

Türk Dünyası, acaba nasıl bir arada tutulabilir? Pantürkizm mi lazımdır, Panislamizm mi lazımdır? Bunlar senelerce bu dünyanın insanları tarafından tartışılmıştır. Ama bir İsmail Bey Gaspıralı, -Tercüman gazetesinin slogan olarak koyduğu- "*dilde, fikirde ve işte birlik*" sözüyle, sanıyorum ki bu büyük dünyayı bir arada tutmanın en doğru reçetesini vermiştir.

200 sene esaret rejimini, başka devletlerin rejimini görmüş yerlerde, hem dinde, hem dilde, hem kültürde büyük zayıflık olmuştur.

Bu zayıflığı ortadan kaldırmanın yolu birbirimize daha çok yaklaşmak, birbirimizi daha çok tanımak ve mutlaka bu büyük dünyanın mimarlarını; fikir adamlarını, büyük kişilerini, tarihe ışık tutmuş, bize yol göstermiş büyük düşünürlerini daha iyi tanımak ve her ülkede bunları gençliğe daha iyi tanıtmaktadır.

Avrasya diye ele aldığımız bölge zor bir bölgedir, fakat çok renkli, çok çeşitli bir bölgedir, eski medeniyetlerin, kültürlerin hemen hemen depo olduğu bir bölgedir.

Bugün Avrupa'nın hudutları resmen olmasa bile fiilen artık ne Ural Dağları'nda bitiyor, ne Türkiye ile Bulgaristan hududunda bitiyor, ne Kafkaslar'da bitiyor; Altay Dağları'nda bitiyor, Tanrı Dağları'nda bitiyor ve Aladağlar'da bitiyor. Çünkü, bu ülkelerin hepsi bu şemsiyeye dahildir.

Orta Asya'daki devletler, "*landlocked*"tur, yani karaya kilitlenmişlerdir, denize çıkışları yoktur. Denize çıkış ancak Kafkasya üzerinden olacaktır. O devletlerin Kafkasya üzerinden Karadeniz'e ve Akdeniz'e çıkabilmeleri lazım.

Ekonomi

- ✓ Devlet sanayide ve ticarete fiilen olmayacaktır. Bunu kabul edeceksiniz, bunun ortası yok. Eğer, piyasa ekonomisini yürütmek istiyorsanız, böyle olacak.

Zaten Türkiye, enflasyonun hakkından gelemediği takdirde, Avrupa iddiası olmaz. Maastrich Kriterleri dediğimiz olayın birincisi, bu enflasyonu yüzde 2-3 civarına indirmektir. Avrupa'da yüzde 40'larda, 50'lerde, 60'larda enflasyonu olan hiçbir ülke yok.

- ✓ Türkiye'nin bir tarım sorunu vardır, çok önemli bir tarım sorunu vardır. Nasıl olmasın ki? Tarımda yaşayan nüfusun yüzde 45'i, milli gelirden yüzde 12 alır. Esas mesele budur.

Ben diyorum ki, Türkiye ihracatını 100 milyar dolar seviyesine çıkarmalı. Bunun için sanayileşmeye devam etmeli, tarımdaki problemi çözecek olan da odur. Yüzde 45 nüfusu tarımda olan bir ülke olmaz, bunu zenginleştirmek mümkün değil. Bu nüfusu daha çok hizmetlere ve sanayiye kaydıracaksınız.

Tarımdaki nüfus, Avrupa Birliği'nde ortalama yüzde 8-10, Amerika'ya giderseniz yüzde 3. O zaman problem daha değişik ve daha kolay. Türkiye bugün hala tarım toplumu. Tarım toplumundan bilgi toplumuna geçeceğiz. Arada bir de sanayi ve hizmet toplumu var. Yani, ne yapmamız lazım? Bence Türkiye'nin en önemli meselesi, sanayileşmeye devamdır.

Türkiye sanayileşmeyi teşvik etmeye devam etmelidir; ürünü teşvik ederek değil, araştırma-geliştirmeyi, başka şeyleri teşvik ederek, elektriği günün her saatinde muntazam voltajda vererek, hem devamlı ve kaliteli, hem de 4 senti aşmayacak şekilde vererek. İşte o zaman, Türk müteşebbisleri ürün çıkaracak. Sizler, Türk müteşebbisleri, ikinci grup Türk müteşebbisleri bu ürünleri dünyaya satacaksınız.

- ✓ Herkes şunu iyi bilmelidir ki; zenginleştirme tepeden olmaz, tabandan olacaktır. Herkesi üretir hale getireceksiniz, herkesi daha çok üretir hale getireceksiniz. Üretir hale getirmeden önce de, herkesi üretme hevesi içine sokacaksınız, üretme becerisi içine sokacaksınız.

Sadece okuma-yazma bilmek, bugün için ne hünerdir, ne beceridir. Eğitim sisteminiz işte burada devreye girer. Ülkenizin insanını hangi maddiyat içinde yetiştiriyorsunuz. Beceri, yarınki fukaralığın ortadan kaldırılmasının en kestirme yoludur.

- ✓ Piyasalar kendi kendini tanzim etmelidir. Piyasalara müdahale edilmemelidir. Piyasalar kendi güçleriyle kendilerini tanzim etmelidir. Bu güçler görünmez güçlerdir ve fonksiyon ifa ederler.
- ✓ Faiz tek rakamlı hale inmedikçe, Türkiye kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar vergi geliri toplayamadıkça ve Türkiye kendi ihtiyaçlarını sağlayacak kadar ihracat yapamadıkça, bizim ileriye sağlıklı bakmamız mümkün değildir. Ne olur? Sağlıklı bakmayız, sıkıntılar olur.

Ve onun içindir ki, kamu maliyesini sağlam hale getirmek lazım. Tabii devletin aslında kendi kaynaklarından yapacağı kamu yatırımları için de bir düzgün plan

içinde gitmesi şarttır. Plan bitmiş değil, plan devletin kendi içinde lazım. Yani, kaç paran var, o kadar yatırım yap.

- ✓ Zorluklarımız var. Zorluklar hep olagelmıştır, bu zorluklar aşılacaktır.

Yüzde 5 kalkınma hızıyla Türkiye ekonomisi 400 bin kişiye iş imkanı çıkarır. 1 milyona çıkaramaz. Bir milyon iş isteyen insanınız varsa ne olacaktır? 600 bini işsiz olacaktır, hiç başka formül yok. Zaten ekonomide mucize filan olmaz, ekonomide doğru şeyleri yapmak olur. Yalnız, ekonomiyi tek başına mütalaa edemezsiniz; ekonomiyi siyasetle beraber mütalaa edeceksiniz, ekonomiyi sosyal meselelerle beraber mütalaa edeceksiniz. Üçü beraberdir.

- ✓ Dün bir Devlet Planlama Konsepti vardı. Plan kavramı bugün, sadece devletin kendi işleri için lazımdır. Yani, devlet ihalelere çıkıyor. Bu sene 50 milyar lira, gelecek sene 50 daha, öbür sene 50 daha... Bu senekini veriyor, gelecek senekini, öbür senekini vermiyor.

Ama şu noktaya gelindi ki, bir ülkede sermaye rasyonel bir şekilde yatırıma yönlendirilmelidir. Kim yaparsa yapsın, ne parsa yapsın, ama rekabet edecek şekilde yapsın. Ve bu rekabet, sadece bir ülkenin içi için değil, dünya piyasaları için.

- ✓ Türkiye, zaten dünya ile beraber nefes alamadığı için geri kalmış. Türkiye, 100-150 sene sonra kabul etmiş buharı, 80 sene sonra kabul etmiş elektriği. Türkiye, sanayileşmenin farkına varmamış 150 sene.

Yani kendi kendimizi çok bağlamışız. Devletçi merkezîyetçi ve bürokratik kafadan çıkıp, bizim evvela bu çağda pazar ekonomisinin şartlarına inanmamız lazım. Bu da şudur: Bu ülkenin insanların zengin olmasına yardımcı olmak lazım ki, ülke zengin olsun. Eğer bu ülkenin insanların zenginliğine düşmansanız, ülke, bir santim yürümez. Servet düşmanıysanız, bir santim yürümez. "*Her şeyi devlet yapar*" diyorsanız, bir santim yürümez. 2000 yılında oraya geldik.

Bırakın bu ülkenin insanlarını; açın önlerini, kimin ne kabiliyeti varsa onu yapsın. Ve herkes için de eşit şartları koyun. Oraya geldik.

İki şeyi "*yapamıyoruz*" diyorsanız, bunlara hiç katılmam. Birincisi "*galiba biz bu demokrasiyi yapamayacağız*" diyorsanız, ikincisi "*galiba biz bu kalkınmaya yapamayacağız*" diyorsanız; O, intihar olur.

Kalkınma ne ile yapılıyor? Kalkınma planla yapılıyordu. Plan, genel olarak anayasada yine var; ama planın fonksiyonu değişmiştir. Plan, ortadan kalkmıştır.

Devlet pekala kendi bütçesinden kalkınmada gecikmiş yerlere yatırım yapmaya devam edecektir, ama bu şöyle de olur: Devlet, sanayi kuruluşu kurmasın. Ne yapsın? Kourduracak teşvik mekanizmalarını götürsün.

Diyarbakır'da koyunların, keçilerin yaşadığı merayı eğer siz, bu ülkenin sanayicilerine tahsis ederseniz, "gelin, size bedava veriyorum, 10 sene, 20 sene, 30 sene, 40 sene vadeli veriyorum. Su, Dicle Nehri'nden geliyor. Size bedava da su veriyorum, yarı fiyata, dörtte bir fiyata, onda bir fiyata elektrik de veriyorum – elektrik de oradan çıkıyor- ve bir süre vergi muafiyeti de veriyorum, sigorta muafiyeti de veriyorum. Gelin burada iş yapın" dediğin zaman, 3-5 sene içerisinde her şeyi kurtarırsınız.

- ✓ Nüfusun yüzde 20'si, milli gelirin yüzde 54-55'ini alarak, iç huzuru muhafaza edemeyiz; yani bir defa geliri çoğaltmak lazım, alt gelir gruplarının gelirlerini çoğaltmak, yukarıya kaldırmak lazım.
- ✓ Nasıl zenginleşecekti memleket? Aslında bir lokma bir hırkaya razı olanın zengin olması mümkün değildir. Daha iyi yaşamayı özlemeyenlerin zengin olması mümkün değildir. Yoksulluğu, fukaralığı kader bilenlerin, daha iyisini bilmeyenlerin zengin olması mümkün değildir.

Bir ülke, kendi insanını, bizi insan için, ülkesi için, toplumu için harekete geçiremiyorsa, o ülkenin zenginleşmesi mümkün değildir. Onun içindir ki birinci mesele bu ivmeyi, itmeyi vermektir. Bu siyasi bir olaydır; bunu siyasetçi yapacaktır. Bu şevkin aşılması yetmez, devamlılığı şarttır; devamlılığı ise ancak başarıyla olur.

Yaptığımız iş ne getirip, ne götürmektedir; yani doğru bir şey yapıyor musunuz? Şu manada söylüyorum: "İşletilecektir" dediğiniz zaman yatırım yapacaksınız, yatırımın yapıldığı en iyi yer orası mıdır? Çünkü yatırım nadir bir şeydir, yatırım emektir, yatırım teşebbüstür, yatırım kaynaktır. Yatırımın yapıldığı yer orası mıdır, yoksa başka bir yere yapmak daha mı iyidir? Buna bakmak mecburiyetindedir. Hesabilik olayı budur.

Zenginleşmede aradığımız nedir? Birincisi istihdamdır. Daha çok kişiye iş imkanı çıksın. İkincisi ihracattır, üçüncüsü yerli üretimdir, dördüncüsü vergidir. Her türlü kalkınma faaliyetinde aranacak şey dördtür.

- ✓ Burada otururuz bakarız Bulgaristan'a. Bulgaristan daha 10 sene oldu komünist idaresinden çıktı, bizden çok yabancı sermaye aldı. Bakarız Polonya'ya; Polonya'ya gelen yabancı sermaye geçen sene 7 milyar dolar, bize gelen 700 milyon dolar. Bakarız İrlanda'ya; geçen sene avuç içi kadar İrlanda'ya direkt 7 milyar dolar sermaye girmiş. 600 milyar dolar dolaşan para var.

İrlanda nasıl almış bu 7 milyar? Bir daire yapmış. Bir kapısından giriyorsunuz, "yatırım yapacağım" diyorsunuz. Ne hakkında yatırım yapacağınızı size soruyorlar, öbür kapıdan çıkarken, belki ertesi gün, belki üç gün sonra, belki aynı gün, size yapacağınız yatırımla ilgili bütün belgeleri veriyorlar, al git yatırımını yap. "Bu adam bizi soymaya geldi" diyen de yok. Çünkü o yatırım yapılırsa, şu kadar insana iş çıkıyor, şu kadar vergi çıkıyor, şu kadar sigorta çıkıyor, bu kadar ihracat çıkıyor. Ne oluyor neticede? Ülke zenginleşiyor.

"Biz nasıl yapıyoruz?" diye sordum bana bu bilgiyi veren değerli devletimizin mensuplarından birine, "bizde 29 imza lazımdır" dedi. "Ne oluyor 29 imza alınca?" dedim. "Kimse gelmiyor" dedi.

- ✓ Bugün 134 ülkeye sanayi ürünü satabilen bir Türkiye, yarın daha fazlasını satabilen bir Türkiye. 30 milyar dolar ihracatı 100 milyar dolara ulaştığı zaman Avrupa Birliği'nin kapıları açılır kendiliğinden, hiç uğraşmayın.

Onun içindir ki, kimse bizi zorlamadan, kimse bizi yıpratmadan, kimse bize bir takım yaptırım uygulamadan, biz yapılması lazım gelen şeyleri bir an evvel yapalım.

Adam başı 3 bin dolar gelikle Avrupa Birliği olmaz. 10 bin dolara çıkaracaksınız. 10 bin dolara çıkmak için kalkınmayı gerçekleştireceksiniz. Kalkınma istikrara bağlı, kalkınma iyi yönetime bağlı; istikrarı sağlayacaksınız, iyi yönetimi sağlayacaksınız. Bunu siz yapacaksınız, başka birisi yapacak değil ve kendi yönetimimizi düzelterek. Yapabileceğimiz bunlar.

- ✓ Bütün dünya geçen yirmi yıl zarfında derece derece, ama geçen on sene zarfında 2 büyük kavram'a yeniden sarılmıştır. Bunlardan birisi etkinliktir (efficiency), birisi de verimlilik (productivity).

Hangi çeşit faaliyeti yürütürseniz yürütün, nerede yürütürseniz yürütün, bu faaliyet isterse sanayi faaliyeti olsun, isterse hizmet faaliyeti olsun, isterse siyasi faaliyet olsun, isterse devlet idaresi olsun, ne olursa olsun, mutlaka en iyi şekilde yürütmüş olmanız, en iyi neticeyi almış olmanız, bu işi yapan başkalarından daha iyi yapmanız veya asgaride olanlar kadar iyi yapmanız ve en verimli şekilde yapmanız asıldır. Eğer ayakta durmak istiyorsanız milli arenada böyle duracaksınız.

Siyaset, Devlet Yönetimi ve Hukuk

- ✓ Ben şunu ifade ediyorum ki, Türkiye yeniden Başkanlık sistemini düşünmek mecburiyetindedir.

Madem ki bu dağınıklığa çare bulma imkanı olmamıştır, öyleyse başkanlık sistemine gidelim, Cumhurbaşkanı halk seçsin, cumhurbaşkanı da hükümeti seçsin.

İsrail: İsrail'de başbakanı halk seçiyor, siyasi partiler yine seçime giriyor, ama halk tayin ediyor kimin başbakan olacağını. O geliyor, hükümetini kuruyor. Aşağı yukarı başkanlık sistemi gibi.

İngiltere: İngiltere'de iki tane siyasi parti var, o iki siyasi partiden birisi geliyor, birisi gidiyor. Gene başkanlık sistemi oluyor netice itibarıyla. Kraliçe'nin orada fazla rolü yok.

Zaten siyasi istikrar olursa ekonomik istikrar da mutlaka olur. Bu iki istikrarı Türkiye aramak mecburiyetindedir.

- ✓ Üç şeyden şikayetçiyim. Bir tanesi merkeziyetçilik, "*Herşeyi bir yerde topla.*" Hiç 10 milyon, 12 milyon Türkiye ile 65 milyonluk Türkiye bir mi? Merkeziyetçilikten ademi merkeziyetçiliğe, yani yerinden yönetime bir hayli kaymamız lazım.

İkinci mesele, devletçilik. Çeşitli zihinlerdeki devletçilik kavramından da, yani "*Herşeyi devlet yapsın, şahsa bir şey bırakmasın*"dan sıyrılmamız lazım.

Bunun doğurduğu tabii netice de, "*bürokrasi*"dir. Bu da üçüncü şikayetimdir. "*Bir fabrikayı kurmak için ne kadar uğraşyoruz*" diye şikayet ediyor arkadaşlarımız. İşte o devletçilikle bürokrasinin beraberliğidir. Ne kadar çok bunlardan kurtulursak, o kadar ilerleriz.

- ✓ İşleyen devlet, mutlaka demokratik nitelikte olacaktır. Bu ikisini birbirinden ayırmak da mümkün değildir kanaatimce. Ne yaparsanız yapın, devleti otoriteden ve devleti yönetebilme gücünden tecrit etmemelisiniz. Olay, bu otoritenin hukuk otoritesi, kanun otoritesi olmasındadır ve bu otoritenin menşeinin meşru olmasındadır.

Bu, -demokratik otoritenin meşruiyeti halka dayanmaktadır- meşru demokratik otoritenin korunmasıyla mümkündür ve meşru demokratik otoritenin kanunları işletebilmesiyle mümkündür. Meşru demokratik otorite kanunları işletemiyorsa, otorite olma vasfını yitirmiştir.

Ülke halkı güvenlik içinde olmalı; birinci ihtiyaç budur. Demokratik usullerle bunu sağlayamadığınız takdirde, demokratik usullerin ne olduğunu izah etmeye gerek yok, ama bunu kuvvetler ayrılığı prensibine dayalı hür yargıyla sağlayamadığınız takdirde veya bunda geciktiğiniz takdirde, bu da boşluk kaldırmaz; bir takım şeylerden şikayet etmeye başlarsınız.

Kendi hakkını aramanın bütün yollarının açık olması yetmez, bunların işler durumda da olması lazımdır. Hak aranabilmeli, alınabilmelidir. Bunu sağlayamayan devlet, bence daha başlangıçta hoşnutsuzluğa sürüklenmiştir.

Güvenlik meselesi sadece, kişilerin maruz kalabileceği haksızlıklar veya kişilerin maruz kalabileceği tehditler, tecavüzler –ki bunun içerisinde kişilerin kişilerden gelebilecek şikayetleri olabileceği gibi, kişilerin devlet gücünü kullananlardan gelebilecek şikayetleri de olacaktır- değildir. Bunlar güvenliğin bir parçasıysa, çok önemli diğer bir parçası da yoksulluk korkusu ve gelecek korkusudur.

- ✓ Devletin iktisadi, mali işlerle meşgul olmaya devam ettiği ve vatandaşının devletin eline bakmaya devam ettiği bir ülkede, koropsiyondan devleti arındırmak fevkalade güçtür.
- ✓ Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda daha etkin bir devlet idaresine ihtiyacı vardır; çocuklarımız ve gençlerimizi daha iyi eğitmemiz gerekmektedir; halkımıza daha iyi sağlık hizmetleri sağlamamız gerekmektedir; tüm alanlarda Avrupa Birliği standartlarını yakalayabilmemiz gerekmektedir.

Altyapımızı yeniden inşa etmemiz gerekmektedir; teknolojik ve bilimsel devrimi yakalamamız gerekmektedir ve geniş ve çalkantılı coğrafyamızdaki barışa, refaha ve istikrara katkıda bulunabilmemiz için güçlü ve istikrarlı bir ülke olarak kalmamız gerekmektedir.

Bunlardan bir tanesini gerçekleştiremez isek, bu, gerçekten başa çıkamayacağımız bir engel haline gelir. Her demokrasi benzer sorunlar yaşamaktadır. Önemli olan husus, bu güçlüklerle göğüs germek ve üstesinden gelmektir.

- ✓ Devlet altı tane klasik fonksiyonunu yapmalı ve iyi yapmalı.

Bu yedi klasik fonksiyonundan birincisi, devletin savunması, iç ve dış güvenliğidir. Bu, kimseye devredilemeyen bir olaydır.

İkincisi, adalet dağıtımı, yargının dağıtımı.

Üçüncüsü, okuma. Türkiye'nin en önemli olaylardan birisi. Gireceğimiz Avrupa'nın okuma endeksi 14, bizim okuma endeksimiz 4. Bu okumuşlukla bir yere varamayız.

Dördüncü meselesi sağlık; 5 bin kişiye bir doktor düşen yerler var. Neye rağmen? 11 bin doktordan 77 bin doktora gelmiş olmamıza rağmen.

Beşinci meselesi, çevredir.

Altıncı meselesi, herkesin sosyal güvenlik şemsiyesinin altına alınmasıdır. Yüzde 30'u hiçbir sosyal güvenliğe tabi olmayan bir Türkiye'yiz biz.

Devlet bunlara yönelmelidir. Peki, sanayiye, ticareti kime bırakmalı. Bu ülkenin müteşebbislerine.

- ✓ Türkiye'de Lozan Anlaşması'nın söylediği azınlıkların dışında azınlık yoktur. Bizim söyleye geldiğimiz de bu. Zaten azınlıkların da uluslararası bir tarifi, vesairesi de yok.

Başarıya ulaşmamızın en önemli şartı diyalogdur. Bu diyalogu çok iyi tutmamız lazımdır. Bu diyalogun hedefi aslında uyum olacaktır.

- ✓ Eğer bir ülke iyi idare edilmiyorsa, hiç kimse sanmasın ki, - ister çok parti, ister tek parti – o kabullenilir. Hayır kabullenilmez. Dünyanın en iyi idare edilen ülkeleri dahi bugün daha iyi idareyi arıyor.

Onun için bir ülke meselelerini konuşabiliyorsa, bundan herkes yararlanır; yönetilenler de yararlanır, yönetilenler de yararlanır.

- ✓ Zaten denir ki, "*adam başına gelir seviyesi 1000 dolardan aşağı olan ülkelerde demokrasiyi yürütmek mümkün değildir.*" Demokrasi öyle, "*haydi demokrat olalım*" deyince olunacak bir iş değil.

Demokrasi kültür ister, demokrasi kurumlarını ister, gelenek ister.

Onun için biz, demokrasiyi, yoksulluktan kurtulmanın çok önemli şartı saydık.

- ✓ Şu noktaya gelmiştir ki, buranın üstüne basa basa söylüyorum; yarı karma ekonomi, yarı özel ekonomi devri geçmiştir. Aslında, böylece ne karma ekonomiyi yürütebilirsiniz, ne de özel ekonomiyi yürütebilirsiniz. Yani, ne devleti doğru dürüst çalıştırabilirsiniz, ne de özel ekonomiyi çalıştırabilirsiniz. Kural bu. Devlet, çok önemli olan, devletten başkasının yapmadığı görevlere dönmüştür. Bu görevler nelerdir?

Bu görevlerin birincisi, ülkede huzurun sükunun eksiksiz sağlanmasıdır. En başta görevi odur ve bunu devletten başka kimse yapamaz. Bu görev hiç aksamamalıdır.

İkincisi nedir? İkincisi adaletin dağıtımıdır. Adaleti de devletten başka kimse dağıtamaz. Yani, devlet adaletin iyi dağıtılmış, adil bir şekilde dağıtılmış olmasını mutlaka gözetmelidir ve sağlamalıdır. Gayet tabii ki bağımsız yargıyla adalet dağıtılmıştır ama, bağımsız yargıyla adaletin dağıtılmış olmasından o ülkenin vatandaşları emin olmalıdır. Bunu sağlayacak olan da devlettir; ikinci olay budur.

Üçüncü olay ülkenin savunmasıdır. Yani, ülkenin huzur diye ayırdığım kısmıyla savunmayı birbirinden ayırıyorum. Çünkü savunma daha çok dışa karşı olan bir savunma, bunu kastediyorum, ülkenin savunmasını kastediyorum.

Dördüncü olay insan kaynaklarıdır. Beşeri kaynaklar da dediğimiz olayın birinci kısmı eğitimidir. Bu ülkenin insanları mutlaka eğitilmelidir. Eğitim, asrın başında bütün uluslararası toplumun, her ülkenin her milletin gündeminde olan bir olaydır, eğitilmelidir ve kafi bir şekilde eğitilmelidir.

Dünyaya baktığımız zaman, son belgeler 2015 yılında dünyadaki bütün nüfusun ilköğretimden geçebileceğini gösteriyor. Yani, dünya 6 milyara çıkmış ama bu 6 milyarın önemli bir kısmı cahil. Ve dünya 2005 yılında muayyen bir bölümünün, 2015 yılında da tümünün okutulabileceğinden söz ediyor.

İnsan kaynakları dediğimiz, beşeri kaynaklar dediğimiz olayın ikinci kısmı sağlık hizmetleridir. Sağlık hizmetleri; dünyada herkes sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelidir.

Üçüncü fevkalade önemli kısmı ise; 6 milyar nüfusa çıkmış bulunan dünyayı artık bu yerküre taşıyor, bu haliyle dahi taşıyor. Dün yokluğundan hiç söz edilmeyen birçok şeyin bugün yokluğundan söz ediliyor.

Bir yudum temiz su, bugün dünyanın meselelerinden biri haline gelmiştir. Bir nefes temiz hava dünyanın meselelerinden biri haline gelmiştir. Nihayet toprakların denizlere akıp gitmesi dünyanın meselelerinden biri haline gelmiştir. Dünyanın ciğeri olan yeşilliklerin ortadan kalkması dünyanın meselelerinden biri haline gelmiştir. Ve bu haliyle dünya bu 6 milyar nüfusu beslemiyor; işte çevre dediğimiz olay da bu.

Bakın nasıl beslemiyor?

Bu 6 milyar nüfusunun önemli bir kısmı fakir. 6 milyarın 1 milyar 500 milyonu günde 1 dolardan aşağı kazanca sahip.

Bugün dünyanın önünde duran en önemli meselelerden birisi cehaletse, onun yanında duran, onunla atbaşı beraber duran diğer mesele de yoksulluktur.

İşte, aslında devletlerin bu görevlere dönmesi, ekonomik faaliyetleri fertlere bırakması, bugün, 21. yüzyılın başında herkesin kabul ettiği, herkesin demeyelim, yani piyasa ekonomisini kabul eden, demokrasiyi kabul eden, insan haklarını kabul eden ülkelerin mutlaka benimsemesi ve bunları hayata geçirmesi lazım gelen konulardır.

- ✓ Nihayet, bugünkü Misak-ı Milli hudutları içerisindeki toprakları vatan yapmış Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu, büyük bir transformasyon, büyük bir reform hareketidir; yani Cumhuriyetin kendisi büyük bir reform hareketidir.

Cumhuriyet ile devletin şekli şöyle değişmektedir: Her türlü idare yetkisi, hükümlerlik hanedandan, millete geçmektedir. Bunun kolay olduğu zannedilmesin. Birincisi ayrı bir sistemdir, bu ayrı bir sistemdir.

Yani, Cumhuriyete geldiğiniz vakit, daha öncesi siyasi sistemde tebaa olan kişi, vatandaş olmaktadır. Evvela, bu transformasyonun iyi anlaşılması ve hazmedilmesi lazım. Kişinin vatandaş haline getirilmesi de kolay bir şey değildir.

Kişiliğe alışmış kimseyi, "*hadi sen vatandaşsın*" dediğiniz zaman mesele bitmiyor. O, kendi sorumluluklarını ve kendi haklarını iyi bilme, onlara sahip çıkabilme kültürüne, eğitimine getirilmedikçe, bir gecenin içerisinde kişiden vatandaşa dönmek o kadar kolay bir şey değildir.

Kişiden vatandaşa geçtiğiniz zaman, bir mukavele gerekecektir. Mukavele, devletle kişi arasında olacaktır, bir kontra-sosyal olay. Bunun adı "*anayasa*"dır.

Dedik ki, "*kişiden vatandaşa geçecek.*" Bu neyle olacak? Yani kişi, kişi olmaktan, tebaa olmaktan çıkacak, vatandaş olacak; bunun fiili neticesi ne olacak? Bunun fiili neticesi, vatandaşın devlete iştiraki olacak; bu genel yoldur. Genel olmadığı yerde, vatandaşın devlete iştiraki söz konusu olmaz ve "*hakimiyet, kayıtsız, şartsız milletindir*" dediğiniz yerde de, bu sadece duvarda asılı ve yazılı kalır.

Genelliğin şartı vardır; bunun şartı da mutlaka hür, serbest ve adil olmasıdır. Daha demokrasi falan değiliz, evvela vatandaş vatandaş yapmaya çalışıyoruz.

Eğer vatandaş ülkenin işlerine iştirak edecekse, bu iştirak, her gün bir meydanda toplanıp fikir söylemek biçiminde olmuyor, bir "*temsili sistem*"le yani vatandaşın kendi hür iradesiyle kendine vekiller tayin etmesiyle olabiliyor.

- ✓ Şimdi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çok önemli olan iki hususu üzerinde durmak istiyorum.

Bunlardan birisi, devlet, üniter devlettir. Yani, Cumhuriyetin kurulduğu zamanki, Kurtuluş Savaşı sonrasındaki hudutlar içerisinde, devletin birliği, ülkenin bütünlüğü korunacaktır.

Başka ülkelerde eyalet sistemleri var, başka ülkelerde federal sistemler var, değişik sistemler var. Almanya'ya giderseniz; Federal Almanya, ismi üzerinde, eyaletler var, bir federal sistem. Fransa'ya giderseniz, Fransa bir üniter devlet, yani bütünlüğünü, birliğini koruyan bir devlet.

Türkiye, başından beri bir üniter devlet sistemini seçmiştir; çünkü, Türkiye'nin içinden çıktığı Osmanlı Devleti'nin 500 sene oturduğu topraklarda nasıl eridiği ve nasıl o toprakları, oralardaki insanlarıyla birlikte terk edip gelmek mecburiyetinde kaldığı ve ne çeşit acılar yaşadığı hafızalarda.

- ✓ Türkiye Cumhuriyet Devleti kurulurken bir özelliği daha var. Halkının hemen hemen yüzde 98'i – o zamanlarda – Müslüman olan bir ülke, Müslüman olan halkının tümü, "minority" sayılmayan, azınlık sayılmayan tam vatandaşları, eşit haklara sahip tam vatandaşları.

Üniter devlete döndüğümüz zaman, üniter devlette, yine söylüyoruz, bu ülkenin insanları, hepsi bu ülkenin vatandaşlarıdır. Doğulusu, batılısı, güneylisi, kuzeylisi ırki menşeleri ne olursa olsun, inanç menşeleri ne olursa olsun, bu insanlar bu ülkenin vatandaşlarıdır ve devletin kanunları önünde eşittirler. Bu eşitlik fevkalade önemli bir olaydır; fırsatta eşittik, yükte eşitlik, herşeyde eşitlik. Bu kural.

- ✓ Türkiye bir anarşi devri yaşamıştır; bir terör devri yaşamıştır, ikisinin altında da, devletin kuruluşunda bir "minority", bir azınlık kavramının olmayışı ve bütün insanların, bu devletin, bu ülkenin sahibi sayılması ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün devletin temelinde olması, buna karşı bir takım itirazları daha sonra doğurmuştur.

Yalnız; eğer Büyük Atatürk, Cumhuriyetin temelini üniter devlet ve laik devleti koymasaydı, bu geçen yıllar zarfında birbirimizle çok uğraşırđık. Eğer bu yıllar zarfında Türkiye, bütün sıkıntılara rağmen, teröre, anarşiye vs'ye rağmen bir düzen içerisinde gelebilmişse ve bugün geldiği yerdeki başarılarına sahipse, bu, devletin temelindeki bu iki kuraldan dolaydır.

- ✓ Hürriyetlerin en geniş anlamda kullanılmasının taraftarı benim. Çünkü, onun kavgasını yaparak geldim ortaya. Yalnız, devlet eğer yönetilebilirliğini, gücünü, kudretini zaafa uğratmışsa, orada savunduğunuz hürriyetleri ayakta tutma imkanı yoktur.

Buradan da kimse şunu çıkarmasın: Devlet "Pax Romana", yani yumrukla idare edilmelidir. Dirlik düzenlik olsun da başka bir şeye lüzum yok. Bu da çok yanlıştır. Dirlik düzenlik olur, ama zulüm de olur yarın, o Pax Romana'dır.

Bütün olay, bütün özellik şurada: Dirlik ve düzenliği hürriyetleri tahrip ederek değil, hürriyetleri koruyarak sağlayın.

Bu zordur, yani hukuk devleti polis devletinin karşıtıdır. Polis devletiyle de sağlarsınız dirlik ve düzenliği, nizamı. Ama, bir ülkenin insanları hür olmanın tadını tatmalı, onun meydana getirdiği yaratıcılık gücünden o ülke yararlanmalı. Yalnız bugünkü nesiller değil, gelecekteki nesiller de bunu yapmalı.

İşte burada çok önemli bir olay söz konusudur. "*Law and order*" dedikleri, kanun ve nizam hakimiyetini nasıl sağlayacaksınız?

Kanun ve nizam hakimiyetini, bunu sağlayanları eli sopalı hale getirerek değil, kanun ve nizam hakimiyetini sağlamayı yine kanunlarda yazılı yollarını takip ederek yapacaksınız. İnsan hakları denilen olay budur.

- ✓ 65 milyon Türkiye'nin tümüyle Ankara'dan idaresinin imkanı yoktur. Van'ın Özalp kasabasında yapılacak işi buraya getirmenin manası yoktur. Yani, vatandaşın buraya kadar gelme imkanı yoktur.

Devleti vatandaşın yanına götürmek; bugünkü olay budur. Buna Avrupa'da "*subsidiarity*" diyorlar, yani devletin gücünün yapması lazım gelen işleri vatandaşa yaklaştırmak. Bu, ademi merkezîyetçilik olayıdır.

1924 Anayasası'nda "*merkezîyetçilik*" ve "*ademi merkezîyetçilik*" diye iki tabir vardır. Orada devlet tarif edilmiştir, devlet ademi merkezîyetçi diye. Ama bizim devlet hiçbir zaman ademi merkezîyetçi olmamıştır. Çünkü, biz yetkiyi dağıtmaktan hoşlanmayız. Yani, birisine yetki verelim desek, "*ya yanlış yaparsa?*" İyi ama, vermeyenin yanlış yapmayacağı nereden belli? Yani, yetkiyi elinde tutanın yanlış yapmayacağı nereden belli? Ya yanlış yaparsa?

Yanlış yaparsa, o zaman o onun bedelini öder. Hayır, yanlış yaparsa bedelini öder yerine, madem ki bir bedel ödenecek, o zaman hiçbir şey yapmamak en kolaydır.

Bizim devletimizdeki en büyük arıza; didinen, çırpınan pek çok kişinin başına iş gelmesi, bir yerde oturup hiçbir şey yapmayan hiçbir devirde başına bir şey gelmemesi hadisesidir. Ben bunun içinden geliyorum, ben devletin içinden, devletin memuru olarak geliyorum.

Çok kere sual sorulur. Acaba sadece iş yapanlara sorgu sual sorulacağına, 30 sene 40 sene devlete hizmet edilmiş, hiçbir şey yapmamış olanlara da bir sorulsa. Bir sorulsa o zaman bu devlet işler. Ben ne için şikayet ediyorum? Devletin daha iyi işlemesi, aslında tepeden tırnağa devletin daha iyi işlemesi, aslında siyasetin daha iyi işlemesiyle çok yakından ilgilidir.

Siyaset eğer düzgün değilse, ekonomi düzgün olmaz ve ekonomi düzgün değilse, bir yerden sonra siyaset düzgün olmaz. İkisi birbirine bağlı, çok bağlı. Hangisi hangisinden evvel gelir demeye bence lüzum yok. İkisi birbiriyle özdeş.

- ✓ Denemeler yapılıyor, denemeler yürümüyor, çok partisiz siyasi sistemi yürütmek mümkün değildir. Zaafa uğramış çok parti düzeni, aslında siyasi sistemin zaafa uğramasıdır, devletin yönetiminin zaafa uğramasıdır. Çok parti, milletle devlet arasında köprüdür.

Yalnız, çok partiyi Türkiye'nin aydınları sevmедiler. Neden sevmедiler? Yine geliyoruz. Osmanlı idaresinde iktidar kimindi? Hanedanın. Hayır Hanedanındı ama hanedanın etrafında bir kalemiye, bir seyfiye diye iki grup vardı.

Seyfiye dediğimiz askerlerdi, kalemiye dediğimiz memurlarıydı devletin. Yani, iktidarı fiilen yürüten onlardı. Şimdi bir de bunun içine halk dahil oldu; kasketli, şalvarlı, eli nasırlı adamlar dahil oldu. 1930'lu, 1940'lı yıllarda bunların yaş ortalaması 40'tır, bunlar da söz sahibi oldular devletin idaresinde. Ama demokrasi oydu işte. Türkiye bunu kaldıramamıştır ve neticede 1960 çöküntüsüne gelinmiştir.

- ✓ İktidarı her rejimde bulabilirsiniz; krallıkta da var iktidar, diktatörlükte de var. Önemli olan muhalefettir. Eğer bir ülkede güçlü bir muhalefet yoksa, o ülkede hükümetlerin de çalışması zorlaşır. Yani, aynen koşudaki gibi; eğer beraber koştuğunuz rakiplerinizi iyi koşamıyorsa, sizin de iyi koşmanıza gerek yok. Bu insanoğlunun tabiatında olan bir şey.

Sizi iten bir şey olmalıdır, bu muhalefettir, muhalefete onun için şanlı muhalefet derler. Muhalefetin iktidardan çok önemi vardır. İktidar; nasıl olsa bulacaksınız bir iktidar. Ama, muhalefet varsa, o onu itecektir.

- ✓ İkinci ihtiyacı Türkiye'nin, daha iyi yönetilmesini sağlayacak reformlardır. Böyle gidemeyiz; daha iyi yargı, daha iyi güvenlik, daha iyi herşey. Bu, sadece bizim meselemiz değil, bu bütün dünyanın meselesidir. Daha iyi eğitim, daha iyi sağlık; aklınıza ne geliyorsa herşey daha iyi.

Bunun için ne yapalım da daha iyi olsun? İşte burada siyasi hedeflere, partilere, üniversitelere, bilim adamlarına, herkese önemli iş düşüyor. Halka da düşüyor; halkın siyasetçilere "*bizi daha iyi idare edin*" demesi lazım, neyi beğenmiyorsa onu söylemesi lazım. "*Söylersek, kötü kişi oluruz*" dememesi lazım. Medeni, uygarca.

Siyasi parti halktan kopuksa, bu sistemi götürmemiz mümkün değildir. "*Efendim, biz kopuk değiliz*" filan diyenler olacaktır; onlar hala var. Ben zaten kötü bir şey söylemiyorum, kopuk değilseniz mesele yok, "*kopuksa*" diyorum götüremezsiniz bunu.

Nereden belli olur bunun kopukluğu? Türkiye şartları için parti teşkilatları fevkalade önemlidir. Eğer siz Ankara'da oturup da, bir ilçe başkanınızı hiçe sayarsanız veya onun altındaki filan köyündeki delegeyi hiçe sayarsanız, siz kopuksunuz.

Ne kadar onların yanına gidiyorsunuz, ne kadar onların sorunlarını alıyorsunuz ve bu sorunları devlete ne kadar aktarabiliyorsunuz, köprülük vazifesini nasıl

yapabiliyorsunuz? Bunu çok önemseydiğimi ifade edeyim. Parlamento kürsüsüne ne kadar getirebiliyorsunuz?

Adam sızlanıyor; "*Canım, sen bakma ona, her zaman sızlanır*" deyip geçerseniz, geçmişte bunun çok kötü tezahürlerini gördük.

Sonunda hep halk haklı çıkar; onu söyleyeyim. Yani halkı kim ihmal ederse, halk da o gün gelir, onu ihmal eder; o itibarla söylüyorum.

O zaman ne yapmalı? Madem ki, "*Westminster*" sistemini aldınız; onun başka sistemlerini de alın. Getirin dar bölgeyi, dar bölge çoğunluk sistemini.

Yani, diyelim ki bu Çankaya, Çankaya'nın 5 tane milletvekili çıkacak, herkes mahallesindeki muhtarı bildiği gibi milletvekilini de bilsin.

Başı dara geldiği zaman, bir şikayeti olduğu zaman bir şeyi olduğu zaman, onun yakasına yapışsın, "*arkadaş, sen beni temsil ediyorsun ama, ben şu kanunsuzlukla karşı karşıyayım, sen ne güne duruyorsun?*" diyebilsin. "*Sistem bu halka lazımdır*" noktasına halkın kendisi gelsin.

Halkı rejime daha çok entegre etmek lazım. Senelerden beri söylüyorum cumhurbaşkanını halk seçsin bu ülkede. Bu adam vatandaş olduğunun bir keyfini çıkarınsın. "*Cumhurbaşkanı bile benden soruluyor*" desin. Bu, fevkalade önemli bir olaydır.

- ✓ İnsanlar kendilerini bu ülkenin misafiri gibi görüyorlarsa, "*neme lazım*" diyeceklerdir. Bu ülkenin sahibi yapmak lazım. Bu gönüllü teşekküllerdir. Bu ülkenin bütün insanlarını gönüllü hizmetlerde görevli yapmak lazım.; bir. İkincisi, bu ülkede herkes bir işe yaradığının keyfine varabilmeli, küçük büyük. Bu şevki, bu aşkı vermek lazım kalkınmak istiyorsanız. 50 senedir ben bunun içindeyim, bu aşk kaybolduğu yerde, yoksullaşırsınız, zenginleşmezsiniz. Bu, sadece hükümetlerin işi değildir, siyasetin de işidir, ilmin de işidir, herkesin işidir.

Bana soracaksınız "*Türkiye'nin meselesi nedir?*" diye, söyleyeyim; Türkiye'nin meselesi, ağır işleyen ve bir şey yaparsa ondan korkan devlettir.

Ama bugün piyasa ekonomisine geçeceksiniz, devlet paralı işlerin içinden tümüyle çıkacak. Devlet sanayinin içinden çıkacak, devlet ticaretin içinden çıkacak, devlet bankacılığın içinden çıkacak, bunların hepsini bu ülkenin vatandaşlarına bırakacak.

Yalnız, vatandaşlarına bırakırken iyi tanzim edecek her şeyi, eşitliği tam sağlayacak, yasalarını iyi koyacak, iyi uygulayacak. Bütün bunları yapıyorum diye, eğer bir ülkenin teşebbüs gücünü güvenden mahrum bırakıyor, kuşku ve kaygılar içine sokuyorsa, o da işlemez.

- ✓ Vatandaş emin olacak ki, kendisi hiçbir haksızlığa maruz kalmaz, vatandaş emin olacak ki, kazancından dolayı düşmanlık peydah olmaz hakkında, vatandaş emin

olacaktır ki, servet ve itibar düşmanlığına muhatap olmaz. Şartlar eşittir; buyurun beyler, kim istiyorsa gelsin, bu şartlardan yararlansın.

Türkiye, "senin var, benim yok" dönemlerine dönmemelidir. İdeolojik kavgalar dünyada bitmiştir, bizim ülkemize de gelmemelidir yeniden. Çünkü, eğer bunu yapamazsak, bu ülkenin vatandaşını harekete geçiremeyiz.

- ✓ Churchill, "Alacakaranlıkta kapınız çalındığında, bunun sütçüden başka birisi olmadığı aklınıza geliyorsa, işte o ülke demokrat bir ülkedir" diyor. Yani, alacakaranlıkta kapınız çalınırsa, ancak sütçü çalar bu kapıyı.

Ben herkese birden söylüyorum. Tabii ki, ülkenin güvenliği olacaktır. Yalnız dikkat edin, güvenlik sağlıyoruz diye alacakaranlıkta adamı yaka-paça bir yerlere götürmeye kalkmayın.

- ✓ Osmanlı Devleti'nde hakimiyet hanedana aitti, kayıtsız şartsız hanedana aitti ve orada insanlar tebaa idi. Ama Cumhuriyete geçtiğiniz zaman hakimiyet halka aittir, oradaki insanlar vatandaşdır; bu büyük transformasyon olmuştur.

Yalnız, Cumhuriyet tek partiye dayanan bir Cumhuriyettir ve 1945'te biten savaşla birlikte tek partiye dayanan idarelerin hepsi bitmiştir, demokratik cumhuriyet dönemi açılmıştır.

Demokratik cumhuriyet, çok partiye dayanacaktır. Cumhuriyetin kartvizitidir çok parti. Çok parti söz konusu değilse, demokratik cumhuriyet söz konusu değildir.

Bir ülkenin yönetilmiş olması yetmez. Bir ülkenin yönetilmiş olmasında yönetenler bulunacaktır, yönetilenler bulunacaktır. Eğer yönetilenlerin iradesi, yönetilenlerin hür ve serbest iradesi o ülkenin yönetilmesine hakim değilse, o ülkede hakimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olması keyfiyeti bir slogandan ibaret kalır.

Bu söylediklerim geçmişte çok tartışıldı, çeşitli zamanlarda çok tartışıldı. Nihayet Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuyla birlikte çok partili cumhuriyete geçme ihtiyacını gördü.

Büyük Atatürk Cumhuriyeti kurdu. Cumhuriyeti kurmadan önce Cumhuriyet Halk Partisi'ni kurdu.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kuruluş tarihi 9 Eylül 1923'tür. Cumhuriyetin kuruluş tarihi ise, bildiğiniz gibi 29 Ekim 1923'tür. Yani, Cumhuriyet Halk Partisi'ni bir aydan fazla bir süre önce kurdu.

Çünkü, siyasi parti halkla devlet arasındaki köprüdür. Genelde siyasi parti olmadıkça halkla devlet arasındaki köprüyü kurmak mümkün değildir.

Çok partiye geldiğiniz zaman, ülkenin sorunlarını serbestçe birbiriyle karşı karşıya gelip tartışabilme anlaşılacaktır. Ve ülkede iktidarlar tek partinin iktidarı değil, birisi gidecek birisi gelecektir. Çok parti budur. Kim tayin edecektir bunu? Halk tayin

edecektir, o ülkenin halkı tayin edecektir; halk hür iradesiyle tayin edecektir. Yani, ülkeyi kimin yöneteceğini tayin hakkı, bir milletin idaresini kendi rızasıyla kendi ehil bulunduğu ellere teslim etme hadisesidir.

- ✓ Şimdi 1945'ten başlayarak biraz daha ileriye gelmek istiyorum.

Kasım 1945'te günün Cumhurbaşkanı merhum İnönü Meclis kürsüsüne geliyor ve Meclisi açış nutkunu okuyor. Meclisi açış nutkunda diyor ki; "*Artık bizim de kanunlarımızı, partiler kurulmasını önleyen kısımlarını ortadan kaldıracak düzeltmeye, toplantı ve gösteri yapılmasına müsaade edecek şekle getirmeye ihtiyacımız vardır.*"

Bilindiği gibi, 1923'ten 1946'ya kadar iki defa çok parti denemesi yapılmış, ikisi de yürümemiştir. Birincisi, 1924'te Büyük Atatürk'ün daha çok silah arkadaşları olan fevkalade değerli kişiler tarafından kurulmuş bulunan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 7 ay sürmüştür. İkincisi, 1930'da yine Büyük Atatürk'ün çok yakın arkadaşları olan Fethi Bey ve arkadaşları tarafından kurulmuş Serbest Cumhuriyet Fırkası'dır; bu da 97 gün sürmüştür.

Bunu niçin söylüyorum? "*Çok parti*" dediğimiz iş öyle kolay bir şey değildir. Evet, her şey hür olsun, her şey serbest olsun, her şey halkın isteği şekilde olsun, fakat ülke yönetilir olmaktan çıkmasın. Yani; ülkede huzuru, nizamı, kanunu, asayişini sağlama olayı başlı başına devletin önemli görevlerinden biridir.

Eğer hür demokratik idare kanun hakimiyetini sağlayamıyorsa, kanun hakimiyetini sağlayamadığı yerde işlemiyor demektir. İşlemediği yerde de, halkın işlemeyen hür demokratik idareye sahip çıkması pek kolay değildir.

Şöyle diyeceğim: Eğer halk, hür demokratik idareye sahip çıkarsa bu işler. Ama, sahip çıkmayıp da işlemediği noktaya kadar kendi haline bırakırsa, sonra sahip çıkması mümkün olmaz.

- ✓ Burada çok önemli bir hususa temas etmek istiyorum, o da şudur: Halkı, hür iradesiyle meydana getirmiş bulunan sistemi yaşatmaya sık sık iştirak ettirmek lazım; bu "*partisipasyon*" dediğimiz olaydır.

Bunun anlamı şudur: Seçimi bir defa yapıp geçmek yetmez, neticesini korumak halkın işi olmalıdır.

Yalnız, halkın hakemliği, daha doğrusu halkın bir yönetimi tayin etmesi kafi değildir, halkın sık sık tayin ettiği yönetime hakemlik yapması lazım; ki, bunun yolları, usulleri vardır. Bu yollar ve bu usuller başka ülkelerde bulunmuştur, keşfedilmiştir ve demokrasi dediğimiz olay başka ülkelerde çok fazla bunalım getirmez. Bunalım istidadı olsa bile, halkın hakemliğine müracaat etmek suretiyle o bunalımlar çözülür.

Yalnız, halkın hakemliğine müracaatı esas alırsak, halkı üstün irade saymamız, onun üstüne çıkmamamız gerekir ve onun üstüne çıkacak herhangi bir sebep de bulmamamız gerekir.

1945'te merhum Cumhurbaşkanı diyor ki; "*Yapılacak olan genel seçimler için artık bizim de tek dereceli ve çok partili seçime gitmemiz gerekiyor.*" Burada başlıyor olay.

Fakat, bunlar Türkiye'de çok partili hayata geçişin bir başlangıcı olarak da pek çok kimse tarafından sayılmamıştır. Şimdi, bir defa daha mesele denenmeliydi. Bu ikinci deneme 14 Mayıs 1950'de olmuştur.

14 Mayıs 1950 seçimlerine geldik. Türkiye bu seçime gitti, Türkiye'nin nüfusu 21 milyondur, Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kurulmuştu, 1946 seçimlerine girdi, fakat küçük bir grupla ancak Meclis'e girebildi ama 14 Mayıs 1950 seçimlerinde yüzde 54 oy olarak ülkenin iktidarını değiştirdi.

14 Mayıs 1950 seçimleri Türkiye'de, -900 senedir bu ülkede devlet var- 900 sene zarfında iktidarın ilk defa millet iradesiyle kansız, kavgasız ve oy pusulasıyla değiştiğinin adıdır. Bu, gerçekten Türk milleti için büyük bir zaferdir.

Bu seçimlerin yapıp böyle bir neticeye varmasının sağlanması, yine o günkü idare için de önemli bir hadisedir, devletin bütün kurumları için önemli bir hadisedir ve böylece Türkiye, kılık kıyafet bakımından, şekil şemal bakımından, beraber saflaştığı Uygur batı ülkeleriyle bir hizaya geldi.

14 Mayıs sonrası, tabii ki bir büyük coşku olmuştur, ülkenin her köşesinde bir büyük bayram olmuştur ve netice itibarıyla ülkenin üstündeki örtü kalkmıştır.

Bu örtünün altında ne vardı? Bu örtünün altında cahillik vardı, bu örtünün altında yoksulluk vardı, bu örtünün altında çaresizlik vardı, bu örtünün altında ıstırap vardı. Neye rağmen? Cumhuriyetin 1923'ten 1950'ye kadar bütün gayretlerine rağmen örtünün altı buydu. Çünkü, zaten eğer böyle yapmazsanız, örtüyü kaldırmak mümkün değildi. Siz örtünün altında başka şey var zannederdiniz, onu görmeniz mümkün olmazdı.

Yani, sadece örtünün altındaki bulunan şeyler o gün ülkeyi yönetenlerin kusuru değildi. Çünkü, eğer sistem oysa örtünün altı o olacaktır, ne kadar iyi niyetli de olsanız. Nihayet "*halk kendi kaderine el koymuştur*" dediği zaman hadise olur.

- ✓ Amerikalı iktisatçı Thornburg, 1950 öncesinde Türkiye'ye gelmiş, Türkiye'nin ekonomisiyle ilgili bir çalışma yapmıştır. Yalnız ekonomisiyle değil, sosyal bünyesiyle ilgili bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmayı da o günkü bizim yönetimimize, idaremize vermiştir, kendisini buraya gönderenlere de vermiştir. Onun söylediği şeyler içerisinde bir tanesi o günü tespit bakımından fevkalade önemli.

Thornburg diyor ki, "Türkiye, yüzlerce küçük Türkiye'den ibaret bir memlekettir. Birbirinden kopuk, akşam olunca birbirinden habersiz yüzlerce küçük topluluk."

Bu demokrasi denen hadise bu küçük toplulukları birleştirmeliydi, bunları yan yana getirmeliydi, bunun içinden bir tane Türkiye çıkarmalıydı. Bu nasıl olacaktı?

Kimsenin kimseden haberi olmayan bir ülkeydi. Ve bir köyde doğup büyüyen bir kişi, ancak askere gittiği zaman köyünün dışındaki yeri görüyordu. Ortalama yaş 40'tı. Yüzde 80'i tarımla uğraşan ülkenin insanların kaderi, kara kağı, kara saban, kara çarığa ve kara öküze bağlıydı. Ülke böyle bir yoksulluk ve fukaralık içerisindeydi. Bu, Thornburg'un ifadesi.

Velhasıl, 2000 yılına gelinceye kadar geçen 55 sene zarfında Türkiye 14 tane seçimi yaptı. Bu 14 seçimin içerisinde, dünyanın her yerinde fevkalade önemli sayılabilecek bunalımların içerisinde geçti. Bu bunalımlardan sonra tekrar halkın hür iradesine, reyine dönüldü. Bu hür iradenin tezahürü her zaman istenildiği standartta olmadı. Zaman zaman çok eleştirildi ama netice itibarıyla 2000 yılına geldiği vakit, 1999'da Türkiye başı suyun üstünde çağı tamamlayabildi.

Bunalımlarla ilgili olarak şunu söylemek istiyorum, Türkiye eğer milleti daha çok işe karıştırırsa, milleti daha çok hakem yaparsa, hakkın sahibi olan milleti ülkenin yönetimindeki kararlarda daha çok hisse sahibi yaparsa, bu sıkıntılarını aşar, bütün sıkıntılarını aşar.

Benim güncel meselelerle alakam yok, ben geçmişten bahsediyorum. Geçmişte ne zaman millete gidilemediyse büyük bir bunalıma gittik. Onun içindir ki, ben birçok kere söyledim, millete gitmenin yollarını kolaylaştırmak lazımdır.

Bunlardan birisi seçimin yenilenmesidir. Seçimin yenilenmesi isterse iki senede olsun, isterse üç senede olsun, ne zaman lazımsa o zaman gidin millete. Kimseye bir külfeti yok millete gitmenin, gidin yenilenin gelin ve o zaman da herkes milletin verdiği karara uysun.

Bunun için, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimini yenileme kararını seçilmiş meclisin veremediğini gördük birçok kere. Seçilmiş bir meclis gerektiğinde seçimi yenileme kararı veremediğine göre, seçimi yenileme kararını, vakti saati gelince devletin tarafsız bir organına aldırarak lazımdır.

O zaman, bu sistem daha iyi işler... Demokratik sistemin işleyebilmesi için, seçim için, seçimle orta yere ülkeyi yönetecek iktidarlar çıkarabilmek için mutlaka halkın siyasetçiye itimadı lazımdır.

Yani, halkın siyasetçiye güvenmediği, muhabbet duymadığı, saygı duymadığı bir ülkede, acaba seçimi ne yapacaksınız veya seçimle neyi yapacaksınız, seçilmiş idarelerle neyi yapacaksınız? Seçim yapmayacaksanız nasıl idare edeceksiniz Türkiye'yi?

- ✓ Ben herkese birden şunu söylemek istiyorum: Çıkan neticeyi beğenmiyorsanız veya çıkan netice ülke yönetiminde başarılı olmuyorsa vazgeçeceğimiz şey seçim değildir. Çünkü seçimden vazgeçtiğiniz takdirde, halkın ülkeyi idare hakkından vazgeçiyorsunuz. Bunun hiçbir gerekçesi olamaz. Bunun sistemini düzeltin.

O zaman ne yapacaksınız? O zaman geleceksiniz, seçim sisteminde değişiklikler düşüneceksiniz, partiler sisteminde değişiklikler düşüneceksiniz, yani halkı parçalayan sebepleri ortadan kaldıracaksınız.

Bizim seçim sistemimizde de bir takım değişikliklere gerek vardır. Benim Türkiye’de istikrar için savunageldiğim husus, halkla, yani seçenle seçileni kucaklaştırmaktır.

Mütemadiyen söylemeye çalıştım ki, eğer zannediliyorsa seçmen bir paravanadır; yani usulen işte birileri bir yere gelsin diye oy kullanmaktadır, bu çok yanlış. Bunu ortadan kaldıramadığımız sürece biz bu ülkede b demokrasi denen olayın ruhuna inemeyiz ve onda aradığımızı da bulamayız. O zaman da ne yaparız? O zaman, zaman zaman oluşu gibi ve üzüntüyle ifade edeyim ki sistemden koparız.

- ✓ Yönetilen kişi hepsini yönetenden bekleyerek oturduğu yerde oturarak bir yere varılmaz. Yönetilenin yöneten üzerinde, yine söylüyoruz, uygar zeminlerde uygar yollarda, uygar yollardan giderek mutlaka bir etkisi olacaktır; “aksiyon” dediğimiz olay odur. Bu da demokrasidir.
- ✓ Zaten bugünkü haliyle yasama, yargı, yürütme ve medya dördüncü kuvvet, bunlar birbirinin içine girmiştir. Danıştay Başkanı’nın beyanları var, hepsi birbirinden şikayet ediyor. Öyleyse gelin, sistemden kaçacağınız yerde, bunların birbirine değen yerleri neresi, birbirini inciten yeri neresi, onları arayıp bulalım.
- ✓ Uygar devlet odur ki, halkını bunlardan birini tercih etmek mecburiyetinde bırakmaz. Yani, “*ekmek mi istiyorsun, uygarlık mı, özgürlük mü istiyorsun yoksa güvenlik mi istiyorsun?*” gibi bir tercihle karşı karşıya bırakmaz. Hepsini birden verir. Ama geldiğiniz yerde, hepsini birden verme noktasında, özgürlükler fevkalade önemli.

Medeni her ülkenin hukukunda “*gayrın ızrarı*” diye bir olay var. Yani benim özgürlüğüm, benden başka birisinin özgürlüğüne zarar verdiği noktada bitiyor. Bunu şöyle anlatıyorlar: Ben elimi uzattığım zaman başka birisinin burnuna değiyorsa bitmiştir benim özgürlüğüm.

- ✓ Yedi hükümet kurduğum için epey bir Maliye Bakanı gelip geçmiştir benimle beraber. Maliye Bakanlarının talihsiz bir durumu vardır. Herkes ondan ister, onun görevi ise vermek değildir.

Birçok kere çeşitli zamanlarda memur arkadaşlarım, siyaset arkadaşlarım veya başka talep sahipleri bana gelip, Maliye Bakanlarını şikayet etmişlerdir. Onlara bazen bir şey demişimdir, bazen de dememişimdir vaziyetin icabına göre ve şöyle

düşünmüşümdür: Eğer "*Maliye Bakanından memnunuz*" diye çok kişi gelirse, o Maliye Bakanını değiştirmek lazımdır.

Delik bu kadar, yama bu kadar; bunu nasıl kapatacaksınız? Eğer Maliye Bakanı her isteyene verirse, orta yerde ne kaynakların öncelikleri kalır, ne adil iş kalır, hiçbir şey yapamazsınız. Bir devletin en önemli işleri, asayişini sağlamak, memuruna maaş verebilmek, hastasına hastahanelerde bakabilmektir.

- ✓ Hiçbir şey istemeyen bir ülke düşünün, hiçbir şey istemeyen; o ölmüştür. Sadece ölü bir şey istemez, yaşayan bir şey isteyecektir. Bu istekleri tatmine kalktığı zaman, "*efendim bu popülizmdir.*"

Aslında, bir ülkede devlet, halkını memnun etmek için mi vardır, gayri memnun etmek için mi vardır? Yani bir ülkede devlet, halkı üzme için mi vardır, memnun etmek için mi vardır? Zaten, demokratik bir devlette siyasi iktidar halkını üzme için varsa, ayakta durması mümkün değildir.

Yalnız buradaki nüans şudur: Halkı memnun ederken, bir sene sonra halkınıza verdiğinizden çoğunu almaya başlarsınız; kaşıkla verir, kepçeyle alırsınız. Bu nedir? İmkanlarınızı aşmışsınız.

- ✓ Bu ülkenin havasını koklayacaksınız, suyunu içeceksiniz, ekmeğini yiyeceksiniz, beldenize veya ülkeye hizmete geldiği vakit "*bana ne*" diyeceksiniz, "*bunu başkaları yapsın*" diyeceksiniz. İşte 21. yüzyılın başında yalnız bizim ülkemiz için değil, her ülke için bu geçerlidir. Hele sosyalist rejimlerden çıkan ülkelerde, halk hiçbir şey yapmak istemiyor, "*eski rejim daha iyiydi*" diyor.

Bana, üniversitelerden birinde konuşurken bir genç dedi ki: "*Orada ev bedava, üst-baş bedava, ekmek bedava, yani 70 sene bu insanlar rahat bir zaman yaşadılar, niye ona itiraz ettiniz?* Ben de dedim ki, "*ev bedava, elbise bedava, yiyecek bedava, yalnız bu değirmenin suyu nereden geliyor? İşte değirmenin suyu bittiği için koskoca Sovyet sistemi çöktü. Gidin bakın halkına, halkı eski devrini niye arıyor? Kendisi kazanıp, kendi alınteriyle bir şey yapmak için değil, birisi yapsın versin, o otursun yesin, içsin. Bu devir bitmiştir, her yerde bitmiştir yalnız.*"

Eğer kalkınmış bir ülke olmak istiyorsak, sadece devletin katkısına kendimizi bağlamayıp, bir eğitim tesisi, bir fabrika, bir başka şey meydana getirmek lazımdır, beraberce veya tek tek.

- ✓ Montesquieu'ye göre, "*başınızdaki saçlar kadar düşmanınız da olsa hiç kimseden korkmamak, güvenliğinin kıstaslarından biri sayılıyor.*" Bu, İngiliz demokrasisinin, İngiliz devletinin İngiliz adalarında yerleştiği kıstastır.
- ✓ Neyi yaparsanız yapın ölçü bu olacaktır; halkın hür iradesi, yani rızasıdır. Halkın rızasına dayanmayan devlette ne hukuk üstünlüğü, ne de demokrasi olur. Yani hürriyetin de kaynağı o, yetkinin de kaynağı o, sorumluluğun da kaynağı o.

- ✓ Türkiye, yönetilmesi güç bir ülkedir. Biraz bunun nedenlerine gitmek istiyorum. Türkiye başka bir coğrafyada olsa, belki daha başka şeyler düşünmek mümkün olabilir. Bu coğrafya, bulunduğumuz coğrafyada etrafımıza baktığımız zaman yönetmenin güçlüğüne görürüz.

Evvela Türkiye, dünyada en çok komşusu olan ülkelerden biridir. Dördüncü sırada geliyoruz en çok komşusu olan ülkelerde. Komşun varsa, iyi komşu her zaman şanstır. İyi komşun yoksa ne yapacaksınız? Münasebetlerinizi mümkün olduğu kadar düzenli şekilde götürmek ve ülkeyi bir takım dertler içine sokmamak için elinizden geleni yapacaksınız.

- ✓ Çok Parti'ye geçtiğiniz zaman, herkes eşittir. Yani, Tek Parti'de herkes eşit değil mi? Tek Parti'de herkes eşit falan değildir. Tek Parti'de yönetenler vardır, bir de yönetilen vardır. Hanedan döneminde ne vardır? İlimiye, yani ulema sınıfı vardır. Hanedan döneminde seyfiye, askeriye vardır; kalemiye, bürokrasi vardır, halk yoktur. Tek Parti'ye geçtiğiniz zaman da, budur tek parti.

Tek Parti'de ulemanın yerini daha çok üniversitelerimizin profesörleri, okumuş insanlar alır ve seyfiye yine yerinde durur, askerler yine yerinde durur, hatta çok mutena bir yerde durur. Ondan sonra kalemiye, yine bürokrasi. Bu üçü vardır. Ama Çok Parti'ye geçtiğiniz zaman, bunların yanına bir de halk gelir.

Sanıyorum ki bu noktada, Türkiye'nin yönetiminde rastladığımız en büyük müşkülle karşı karşıya kaldık. Çok Parti'yi yürütemedik. Çok Parti, 10 sene zarfında ihtilale dönüştü. İhtilal dediğiniz olay bir defa oldu mu, ondan sonra olmaya devam eder. Çünkü, üstün irade aşılmıştır, üstün kitap da aşılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar 12 kez sıkıyönetim ilan edilmiş. 78 yıllık Cumhuriyet 40 yılı sıkıyönetim ve olağanüstü hal. Ülke iyi idare edilsin diyoruz; sanıyorum ki ortada duran birinci olay bu. Yani ülkeyi sıkıyönetime, olağanüstü hale başvurmadan yönetebilmek. Reform dediğimiz hadisenin içinde buna çare bulunacak.

- ✓ Kişi, devlete veya birisine karşı bir suç işlediği zaman, bu mutlaka makul bir süre içerisinde neticeye bağlanabilmelidir. Bu ıstırapları yaşadık. Yani, "*efendim, hakim ne yapsın?*" Kimseye kusur falan buluyor değilim. Ben sadece hadiseyi anlatıyorum, buna çare bulmamız lazım.

Yani, bu suçları işleyen kişinin yakasına yapışyorsunuz, mahkeme uzuyor, af çıkıyor ve adam çıkıp gidiyor. Bir defa daha işlerse o suç, o kadar önemi olmuyor onun. Bu suçları yapan adamın yakasına yapışyorsunuz, hapisneden kaçıp gidiyor, yol geçen hanı gibi.

O zaman ne oluyor? O zaman moral çöküntüsü oluyor. Şöyle oluyor moral çöküntüsü: Onu yakalayıp teslim eden polis kötü kişi oluyor; ona ceza veren hakim, savcı kötü kişi oluyor.

Bu, bizim devletin işlemesine çok büyük bir zarar vermiştir.

1970'li yıllarda bir anarşi tablosu var; sokağa hakim olamadık. Bu anarşi tablosunda 5.634 ölü, 11.286 yaralı var; yani İstiklal Harbi'ndeki şehit sayısı kadardır.

Sonra ne oldu? Sonra askeri idare geldi, 12 Eylül geldi, bu hadise durdu. Peki, 12 Eylül gelmeden bu hadise niye durmadı, yani sivil idareyle, sivil güçleriyle? İçine asker de dahil sivil gücün. Sıkıyönetim ilan ettiğiniz takdirde, artık asker kolluk kuvvetidir, o hizmeti görür.

Bir de şunu ifade etmek istiyorum ki, bizim devletimiz genelde polis gücünü mahdut tutmuş ve *"polislik bir iş çıkarsa, polis bunun hakkından gelemese jandarmayı ve askeri kullanırız"*ı dikkate almıştır.

Devlet olarak en önemli yanlışlarımızdan birisi, askeri, kolluk kuvveti olarak kullanmaktır. Askeri, kolluk kuvveti olarak kullanmak; hem asker o iş için yetiştirilmiş değildir, hem incinmelerine sebep oluyor, hem askerin yıpranmasına sebep oluyor, hem de iş yapılamıyor.

Öyleyse, bizim reform dediğimiz hadisenin içinde yapacağımız en önemli iş, asayiş mutlaka sivil güçlerin eliyle yapmaya çalışacağız. Yalnız, terör işi onun.

✓ Bir başka önemli konumuz ise: İstikrardır.

1923'ten 1950'ye kadar, 27 sene zarfında 19 hükümet değişmiş, bir hükümet 1.42 sene, yani 1,5 seneye yakın kalmış.

Ömrü 1.5 olan hükümetlerle Türkiye'yi idare etmeye devam edemeyiz. Hem bu adar meselesi var, hem de istikrar yok. Biz, istikrarı düzeltmeye mecburuz.

Evvela Türkiye'yi yönetilebilir hale getirmemiz lazım. Yönetilebilirlik, kendimizi bir takım korkulardan kurtarmamızla mümkün olacak. Hangi korkular? *"Devletimiz yıkılıverir"* diye bir takım korkular içindeyiz. Bu korkularımız Osmanlı'dan kalmıştır. Yani, bu yıkılmama kararlılığı, yıkılma korkusunu doğurmamalı.

Bu ancak bir şekilde olabilir; laik, demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin etrafında kenetlenmek, başka ne meselemiz varsa bunun dışında tutmak. Ama, bu ülkenin insanları asgariden bir mesele etrafında toplanabilmeli.

Eğer etrafında toplanabildiğimiz hiçbir mesele yoksa, o zaman hep beraber güçsüz oluruz.

Bu ülkenin vatandaşları, bu ülkedeki şartlar ne kadar kötü olursa olsun bu ülkenin geleceği hakkında ümitlerini, güvenlerini kaybetme hakkına sahip değildir. Her türlü hakka sahiptir, sadece ona sahip değilsiniz. Çünkü, öyle bir hakkı kendimizde gördüğümüz zaman dağılırız; bunu yapmayalım.

✓ Hakimlerin elini kolunu bağlayan şeyler var. Danıştay Başkanı'nın dediği gibi, altı senede karara bağlanan mahkemelerle *"yargı dağıtıyoruz"* diyemeyiz.

Avrupa insan Hakları Mahkemesi, süre iki seneyi aştığı takdirde yargının dağıtılmadığı kanaatinde. Dağıtılmayan yargı da en büyük adaletsizliktir. Ama, bu hakimlerin suçu değil. Onlar da bir an evvel her şeyin yapılmasını istiyorlar; bir çok imkansızlıklar var.

Türkiye, kuvvetler ayrılığı prensibine dayanır. Yani yargı, yasama, yürütme; üç güç. Bir dördüncü güç basın. Bugün dördüncü güç birinci güç olma hevesindedir ve mahkemeler, hakimler, savcılar bu dördüncü gücün baskısı altındadır.

Geri dönüyorum, yargı bağımsız mıdır? Hiç misale gerek yok; yargıyı bağımsız tutmak Türkiye'nin en önemli işidir ve herkesin bunda titremesi lazımdır. Çünkü, biraz evvel söyledim. Türkiye birliği Türkiye'nin en önemli işidir.

Türkiye birliğinin en önemli meselesi de, aştan, ekmekten evvel adaleti tesis edeceksiniz. Çabuk, ama çabuk olduğu kadar da doğru. Yani, doğru tevzi etmediğimiz zaman bir zulüm olur.

Bir adamı beş gün nezarethanede tutup, beşinci gün yarım saat ifadesini alıp bırakmak, hukukun temel prensiplerine aykırıdır, işkencedir. Yalnız mahkemede değil, mahkemeye kadar olan safahatta mutlaka temel insan haklarına uyulması lazımdır.

Bugün Türkiye'nin bağımsız bir yargıyı götürecektir kadar güzel bir kadrosu vardır. Bu kadronun çalışabilmesini mümkün kılacak şekilde usulleri tanzim etmek lazımdır, ona imkan sağlamak lazımdır. Ve bu da, Türkiye'nin bugünkü baş meselelerinden biridir.

- ✓ Bugünkü dünyada devlet için, toplum için, kişi için çok önemli iki kıstas vardır. Bunlardan birisi etkinliktir, birisi de verimliliktir. Bu iki kritere uymayan hiçbir faaliyeti bugün uygar dünyanın önüne koyamazsınız, hiç kimse de bunun takipçisi olmamalıdır.

Biz, geçmiş zaman içerisinde bu tabirleri daha başka şekilde kullanırdık; "*müessir icra*" olarak kullanırdık. Müessir icra; yani etkin, efficient. Verimlilik, prodüktivite dediğimiz olaydır veya "*müsmir ve müessir*." Bir toplum eğer müsmir ve müessir, etkin ve prodüktif olmayı göze almıyorsa, o toplum kaynaklarını israf eder ve varacağı yere varmakta büyük sıkıntılar çeker.

Bence hedef, daha iyi idaredir. Benim söylediğim şeyleri bugünkü Türkiye yönetimiyle, vesaire ile alakası yoktur. Ben, bir klasik vaka üzerinden düşüncelerimi söylüyorum. Daha iyi icra, daha iyi idare. Bu batı dilinde, Anglo-Sakson dilinde "*better governance*"dır. "*Better governance*", sadece Türkiye'nin işi değildir; bu, bütün dünyanın işidir.

- ✓ İktidarlar kansız, kavgasız, hilesiz, entrikasız değişmelidir. İktidar, hiçbir gücün kuraldışı hareket etmesini ve meşruiyet sınırlarını zorlamasını gerektirmemelidir. İktidar, çok cazip bir iştir; yani iktidarları zorla, hileyle, entrikayla, kanla

değiştirmek gibi yollara gidilmemelidir. İktidarların ve meşruiyetin kaynağı mutlaka milletin hür ve serbest iradesi olmalıdır; bundan hiç cayılmamalıdır.

Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılarak fetret yaratılmasına da müsaade edilmemelidir. Dikkatinizi çekiyorum, bu, hakkın suistimali olayıdır. Hakkın özüne dokunmayacağınız gibi, hakkın suistimaline de müsaade edemezsiniz. Buradan neyi çıkarıyoruz? Huzur içerisinde bir temas olacak; evvela o.

Güvenlik-özgürlük ikilisi, dikkatle çizilmiş olmalıdır. Kağıt üzerinde ne kadar özgür olursanız olun, o özgürlükleri yaşatamıyorsanız veya ülkeniz fetrete ve anarşiyeye gitmişse, o zaman yönetemeyen demokrasiyle karşı karşıya kalırsınız. Bu tabirlerimin tartışılabilceğini biliyorum; ama biz söyleyelim. Biz, bunları teorik olarak söylemiyoruz; bunların içinden geliyoruz.

Bugün bütün dünyada kuvvetler ayrılığı prensibinin nasıl işleyeceği tartışılıyor. Yani ne yasama organı icrayı ezmeli, ne icra yasama organını ezmeli, yargı organı ne icradan, ne yasama organından etkilenmemelidir.

Yalnız bugün kuvvetler ayrılığında dünyadaki güç üç tane değildir; dördüncü güç; medya. Medya, bu üç gücün üçünü de etki altında bırakabilir. Hatta medya, dünyada dördüncü güç olmaya razı değil; birinci güç olma kavgasında. Bir güç daha ilave edeceksiniz. Esas güç halk. Yalnız onun dışında çeşitli destek kuruluşları var. Bunların güçlü olduğu yerlerde pekala bunlar da beşinci güç gibi hareket edebiliyorlar; ama esas güç halktır. Esas güç, iyi aydınlatılmış bir kamuoyudur.

- ✓ Roma'da cumhuriyeti Sezar'a teslim eden sebep, hukuk devletinin otoritesini sağlamakta çekilen sıkıntıdır. O zaman, "*birisi gelsin de, bizi şu belalardan kurtarsın*" diye Sezar'ı getirmişlerdir. Sezar da tam bir diktatör olmuştur, zalim olmuştur, gidici değil, kalıcı bir zalim olmuştur.

Onun için derler ki, diktatörler, hep kanun, nizam hakimiyeti sağlanamadığı zamanda halkın, "*canımız her şeyden önemli. Bırakın demokrasiyi, cumhuriyeti, bilmem neyi de tatlı canımızı kurtaralım. Birisi gelsin de bunu kurtarsın*" noktasına geldiği zamanlar olur. Onun için hukuk devletini işletebilmek fevkalade önemli olaydır.

Suç, işleyenlerin yanına kar kalmamalı. Cezanın, ibret müesseseleri olmaktan çıkmaması lazım. Suç, ne zaman işleyenlerin yanına kar kalır, ceza ne zaman ibret müesseseleri olmaz? Kanunların uygulanmasından bahsediyorum. Uzun süren davalar.

Bizim yargı sistemimizde davalar ortalama altı senede neticeleniyor. Bu olmaz.

Çok sık çıkarılan aflar, kanunları işlemez hale getiren şeylerden birisidir. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin araç, gereç, cihaz noksanlığı, hapishanelerin dersane gibi çalışması, devletin istihbarat noksanlığı, kamuoyu ile temsilin farklılaşmasıdır.

- ✓ Bir şey üzerinde daha durmak istiyorum. Merkeziyetçilik, sanıyorum ki korupsyonla mücadelenin en önemli hususlarından birisidir. Merkeziyetçilik; bütün yetkileri bir yerde toplamak, hizmet görenlerin hiçbirisine yetki vermemek, böylece herkesi yetkisiz ve sorumsuz hale getirmek, karar mekanizmasını fevkalade zorlaştırır. Karar mekanizmasının zorlaştığı yerde –bu, Batı İdarelerinde görülüyor- bu rüşvet, vesaire işlerine “mekanizmayı yağlamak” diyorlar. Yağlıyorlarmış da, işiniz biraz çabuk görülüyormuş.
- ✓ Seçimleri, referandumları ve çeşitli platformlarda halkın aydınlatılmasını, yönetenlerin halkla hesaplaşmasını fevkalade önemli sayıyorum. Bu hesaplaşmanın yeri meydanlardır, bu hesaplaşmanın yeri salonlardır ve bu meydanlar, bu salonlar bir yerde eğitim salonlarıdır; karşılıklı bir eğitim.
- ✓ İstikrar, Türkiye’nin en önemli işidir. Ne yapmalıdır? Eğer seçim meydanlarından başbakanın kim olacağını çıkaramıyorsak, o, Ankara’daki kombinezonlara kalıyorsa, seçim meydanlarından, seçimde gelip söz veren partilerden hangisinin iktidar, hangisinin muhalefet olacağını çıkaramıyorsak, hele dört senelik bir dönem içerisinde herkes iktidar olabiliyor, herkes muhalefet olabiliyorsa, vatandaşın karşısına, gidince “accountability”, yani hesap verme nasıl olacak? Herkes birbirinin üstüne atacak. Olmuyor.

O zaman ne olacaktır? Eğer Türkiye parçalı tabanı düzeltemezse, o zaman başkanlık sistemi gelecek veya yarı başkanlık sistemi gelecek; yani başkanı seçeceksin, başkan eğer başbakan yapacaksa başbakanı seçecek, hükümeti seçecek ve benim kanaatimce de başkan, hükümetini meclisin içinden seçmeyecek, istediği yerden seçecek.

- ✓ Ulus-devletin yapacağı başlıca şeyler şunlardır:
 1. Özel sektörü, ekonomik büyümenin temel motoru haline getirmek,
 2. Enflasyon oranını düşük tutmak,
 3. Fiyat istikrarı sağlamak,
 4. Devlet bürokrasisini küçültmek,
 5. Bütçe fazlası sağlamasa bile, olabildiğince dengeli bir bütçe yürütmek,
 6. Kotalardan ve yerel tekellerden kurtulmak,
 7. İhracatı artırmak,
 8. Devlete ait sanayi kuruluşlarını ve kamu iktisadi teşebbüslerini özelleştirmek,
 9. Sermaye piyasalarını serbestleştirmek,
 10. Para birimini konvertibl hale getirmek,
 11. Ülke içindeki rekabeti olabildiğince artırmak üzere ekonomiyi devlet düzenlemelerinden arındırmak,
 12. Kamusal yolsuzlukları, sübvansiyonları ve rüşveti olabildiğince azaltmak,
 13. Bankacılık ve telekomünikasyon sistemlerini özel mülkiyete ve rekabete açmak.

Nüfus Artışı ve Aile Planlaması

- ✓ Yunanistan'la Türkiye'yi mukayese ettiğiniz zaman, 1950'de bizim 21 milyon nüfusumuz vardı, Yunanistan'ın da 8-9 milyon nüfusu vardı. Biz 65 milyon olduk, onlar hala 8-9 milyonda duruyorlar.

Türkiye'nin önünde duran en önemli handikaplardan birisi nüfustur. Eğer bir ülkenin nüfusu yüzde 3 artmış, buna rağmen o ülke 15 milyon çocuğa okul üretmek mecburiyetinde kalmışsa, neden biz bunlar kadar iyi yapamadık sorusu muallaktır.

Şimdi önümüzdeki yıllar zarfında nüfus artışı eğer yüzde 1 civarında devam ederse, Türkiye önümüzdeki 10 sene zarfında çok şeyi toparlar. 30 senede nüfus artışını yüzde 1,5'a indirdik, şimdi yarım daha indirmemiz lazım.

Her sene 1,5 milyon çocuk okul istiyor. 1,5 milyon çocuk Almanya'nın, Fransa'nın, İngiltere'nin üçünün her sene okul isteyen çocuklarının yekunu kadar.

2000 yılına geldiğimiz zaman bu Türkiye'nin her şeyi var, kendisine yetecek her şeyi var, ama Türkiye'nin 1950'deki nüfusunun üç misli var, 1923'teki nüfusunun beş misli var.

Eğer Türkiye'nin nüfusu da Danimarka'nın nüfusu gibi, Hollanda'nın nüfusu gibi, Belçika'nın nüfusu gibi o seviyelerde kalsaydı, Türkiye bugünkünden çok daha zengin olurdu.

Dünya nüfusu 6 milyara yaklaşmıştır. Bizzat insanoğlunun, üzerinde yaşadığı yerküre için en büyük tehdit teşkil ettiği anlaşılmıştır. Eğer bu gidiş kontrol altına alınmazsa, içecek bir yudum su, yiyecek bir dilim ekmek ve soluyacak bir soluk temiz hava sorun haline gelecektir.

Bakın, Avrupa nereye gidiyor? Avrupa Birliği'ne dahil ülkelerin bugün 370 milyon nüfusu var ve 2020 yılında Avrupa'nın nüfusu yine 370 milyon. 86 milyon Almanya, 72 milyona iniyor. Nüfusu büyümüyor. Japonya'nın bugün 124 milyon nüfusu var, 2020 yılında gene o civarda olacak. Rusya'nın bugün 145 milyon nüfusu var, 2020'de 140 milyon nüfusu olacak.

Çin, "*bir çocuktan fazla yapamazsın!*" diyor. İşte o zaman herkese bir pantolon, bir gömlek, bir bisiklet ve bir çift ayakkabı düşüyor, biraz da pirinç. Eğer böyle yapmadığı takdirde, yarısı çıplaktır. Açıkça söyleyeyim, Çin bunu başardı.

Biz, bunu demokratik yoldan başaracağız; yani çoğalmayı teşvik ederek bir yere varamayız. Onu söylemek istiyorum ve netice itibarıyla Türkiye'nin nüfus politikası yüzde bir civarında öngörülmalıydı, onun üstüne çıkılmamalıydı. Halen aşağı yukarı ona yaklaşıyor; 1,5 civarındayız. Bunu muhafaza edebilmeli, biraz daha indirmeliyiz.

Anadolu'nun nüfusu tarihte hiçbir zaman 30 milyonu geçmemiştir. 86 milyonu yüklediğiniz zaman, bunu taşıyabilmesi lazım. Aynı toprak, aynı su, aynı hava ve azalmış yeşillik.

Kolay bir şey değil; ama bugün içine girmeye çalıştığımız Ortak Pazar'da, nüfusun yüzde 8,5'i ile 10'u tarımla meşguldür. Bu nispeti de İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan yükseltiyor. Türkiye'de ise bu oran yüzde 44, zaten bizim Avrupa Birliği'ne girmekteki zorlanmalarımız bunlar.

340 milyon Avrupalının içerisinde ne kadar çiftçi varsa, Türkiye'de de o kadar var; yani tümü kadar çiftçi Türkiye'de var. 15 ülke tarım fonundan bir para alacak, Türkiye de o kadarını alacak. Adam onun için sizden kaçıyor.

Bütün sorunların kökünde, nüfus artışı vardır. Göç, şehirlerin kalabalıklaşması, hatta terör, hep hızlı nüfus artışının neticeleridir.

- ✓ Dün bolluğundan şikayet edilen şeyler, bir yudum temiz su, bir nefes temiz hava bugün aranır hale geldi. Dünya nüfusu 2025 yıllarında da 9 milyarı bulacak, 2050 yıllarında 12 milyarı bulacak. Dünya daha şimdiden bunun telaşına kapıldı. Gönüllü gayretler sarf edilmektedir ki, dünya taşıyamayacağı kadar nüfusu yüklenmesin.
- ✓ Çevre olayı aslında, son 25 sene zarfında insanoğlunun farkına vardığı bir olaydır. Bugün çevre olayı, sadece bir ülkenin meselesi değil, bütün dünyanın meselesidir. Bütün dünya beraberce çevre olayına çare bulmaya çalışmaktadır. Sanayileşmenin havayı kirletmesi, ozon tabakasını delinir hale getirmesi korkuları da, insanoğlunun kaygıları arasına girmiştir.

Küreselleşme

- ✓ Evvela Türkiye'nin dünyada ne olduğunu farkına varması lazım. Dünyada ne olmuştur? Dünyada globalizasyon olayı var. Hiç kimse bunu inkar edemez. Zaten bu globalizasyon olayının içine biz kendimiz girmişiz. Ne kadar girmişiz? Bunun icaplarını Türkiye'nin yerine getirmesi lazım.

Sınırların önemi azalmıştır. Yine burada bunun da idrak edilmesi lazım. "*Ulus Devlet*" tartışılır hale gelmiştir. Vatandaşların egemenlik kavramları yeni anlamlar kazanmaya yüz tutmuştur. Uluslararası hukuktan evrensel hukuka geçilmiştir.

Uluslararası insan hakları hukukun evrimi neticesinde, bireyin evrensel hukuk güvencelerine kavuşması için adımlar atılmaya başlanmıştır.

Sınır tanımayan uluslararası sorunlar var. Bu sorunların başında terör geliyor. Bunu uyuşturucu ve kaçakçılık takip ediyor. Bugün terör bütün dünyanın meselesi haline gelmiştir, uyuşturucu ve kaçakçılıkla mücadele uluslararası işbirliğinin konusu olmuştur.

Yolsuzluklarla mücadele evrensel kurallara bağlanmaya başlanmıştır.

Bunlarla beraber sürdürülebilir kalkınmanın kurallarına da eğilinmiştir.

Dünyanın tek pazara doğru gitmesine uygun olarak ticaret ve yatırım yapmanın kuralları evrensel düzenlemelere bağlanmaya başlanmıştır. Ekonomi dediğimiz zaman, bugün milli sınırlar içerisinde ekonomiyi düşünürsek ifa etmek mümkün değildir.

Rekabetin ve kalitenin küreselleştiğini görüyoruz; bunun altını çizmek istiyorum. Eğer yaptığınız üretim rekabete ve kaliteye dayanmıyorsa, bu üretime pazar bulmanız mümkün değildir. Üretim yetmiyor; üretim aynı zamanda satılabilir üretim olmalıdır. Satılabilir üretim yapıyorsanız, bu sınır tanımayacaktır; sınırlar böyle kalkmıştır. Satılabilir üretim yapmıyorsanız, o sizi sıkıntıya sokacaktır.

Onun içindir ki, üretimi devlet yapıyorsa, bunun satılabilir hale gelmesi ancak zararların vergi parasıyla karşılanması sayesinde olur, o da enflasyon demektir.

Eğer üretimi şahıslar yapıyorsa, şahıslar rekabet, yani fiyatta, teslimde, kalitede rekabet unsurunu dikkate almadan yapıyorlarsa, o zaman o müesseseleri sürdürmek imkanı zor olacaktır, ayrıca bir takım teşvikler, bir takım sübvansiyonlar alacaklardır. Yine bugünkü ekonomide teşvikler ve sübvansiyonların ekonomiyi rekabet gücünden mahrum bıraktığı bir teori halindedir.

- ✓ İnsanlık tarihinde ulaşılan en ileri aşamanın olduğu gibi, içinde bulunduğumuz küreselleşme çağının da farklılıkları vardır.

Evet, ülkelerin içinde, ülkeler arasında dengesiz gelir dağılımı, yaygın işsizlik ve fakirlik gibi çok ciddi sorunların varlığını sürdürdüğü tartışılmaz. Bugün, küreselleşmenin fakirliği daha çok mu derinleştireceği, fakirliği ortadan mı kaldıracığı dahi tartışılmaktadır. Ama, küreselleşmenin zenginleşmeye hizmet ettiği kesin. Zenginleşmeye hizmet ettiği gibi, acaba gelir dağılımını ne hale getirecektir, tartışılan odur. Yani, bir ülkenin içerisinde fakirleri daha fakir mi yapacak? İşte bunun tedbirleri bugün tartışılmaktadır küreselleşmenin mahfilleri içerisinde.

Etrafımızda küreselleşmeye uyum sağlamakta geciken, artan refahtan yeterince pay alamayan ülkeler olduğu müddetçe, kendi sorunlarımızı çözmüş olsak da, dışarıdan sorun ithal etmek gibi durumlarla karşı karşıya kalacağımız tabiidir.

- ✓ Dünya Savaşı sonrasında, 1945'te o günün düşünürleri şu kanaate geldiler: "*Bariş istiyorsak, bunu refahla beraber götürmeye mecburuz.*" Bariş ve refah bölünemez, ikisi beraber gidecek.

Bugün bunun yanına üçüncü bir unsur daha ilave edilmiştir; bu da çevredir. Çevre, ülkenin her köşesinde hepimizin dikkatini çekecek derecede önemli bir hale gelmiştir.

Demokrasi, insan hakları ve pazar ekonomisi, 20. yüzyılın sonunda bütün insanlığa malolma istidadında bir hedef olarak görülmektedir.

- ✓ Dünya, gerçek anlamda bir küresel köye dönüşmektedir. Ekonomiden siyasete, kültürden eğitime tüm alanlarda yeni davranış kotları ve değerler ortaya çıkacaktır.

“*Ulus Devlet*”e bakış değişecek, egemenlik kavramı yeni anlamlar kazanacaktır.

Devlet, çağın icaplarına uygun olarak yeniden inşa edilecek, vatandaşa en yakın düzeyde karar alabilen bir yapıya kavuşacaktır.

Temsili demokrasiden daha katılımcı bir demokrasiye geçilecektir.

Elektronik iş ortamı, dünyayı 24 saat hiç durmayan tek bir Pazar haline getirecek, ekonomide zaman ve mekan kavramları anlamını yitirecek, her ölçekteki şirket küresel düzeyde iş yapabilecektir.

Artık şirketlerin menşinden ziyade, nerede üretim yapacağı, kimlere istihdam ve refah sağlayacağı önemli olacaktır.

Küresel pazarın gelişimi, uluslararası finans sistemini bir bütün haline getirecek, kamu idaresinde şeffaflık ve yolsuzluklarla mücadele sınırları aşan bir mahiyet ve önem kazanacaktır.

Ülkelerin zenginliğini, sahip oldukları insan kaynakları ve donanımı belirleyecektir. Dolayısıyla, bilgiye ulaşımın ve bilginin kullanımının demokratikleşmesi önem kazanacaktır.

Sağlık ve eğitim, tüm insanlığın daha çok yararlanması lazım gelen hizmetler olacaktır.

Uzay ve gezegen bilimi gelişecek, çevrenin tahribatına karşı ortak mücadele güçlenecektir.

Bu bağlamda, nüfus artışı sorunu da üstesinden gelinmesi gereken temel meselelerden biri olacaktır. Esasen insanlığın ve dünyanın bekasının sağlıklı bir çevre yaratmaya ve nüfus artışını kontrol altına almaya bağlı olduğu şimdiden anlaşılmıştır.

İletişim ve ulaşım, teknolojik atılımlar neticesinde daha da ucuzlayacak, insanlar, fikirler, mallar ve sermayenin küresel düzeyde dolaşımı daha da hızlanacaktır.

Uluslararası ekonomik ve siyasi ilişkiler, esas itibarıyla bölgesel gruplaşmaların birbirlerine eklenmesinden oluşacak, bu gruplaşmaların dışında kalan ülkeler marjinalleşecektir.

Bütün bu gelişmelerin en önemli sonucu, artık hiçbir toplumun ve devletin siyasi, ekonomik, insan hakları gibi standartlarının kendisine göre olmayacağıdır. Artık hiçbir devlet, “*ben istediğimi yaparım, kendi sorunlarımı istediğim yollarla çözerim,*

bu kimseyi ilgilendirmez' diyemeyecektir. Gelinen nokta, ulusal güvenliğin kolektif güvenlik anlaşmaları çerçevesinde sağlanması yönündedir.

Globalleşen dünyada, bir ülkenin yaşadığı ekonomik krizin dünya ekonomisinde büyük bir tahribata yol açmadan atlatılması için, gereken önlemlerin zamanında alınması hayati önem taşımaktadır.

Bu dünya, çok zenginler, çok fakirler dünyası olmamalıdır. Globalleşmenin getireceği işsizlik korkusu, gelirler arasındaki korkunç eşitsizlik, ancak insan merkezli politikalar ve önlemlerle düzelebilir.

Küreselleşme bir ideoloji değil, her geçen gün yeni boyutlar kazanan, hayatla iç içe, somut ve dinamik bir olgudur. Böylesine dinamik, somut olgulara karşı olmak bu sürecin işlemlerini engellemeyecektir, bu süreç yoluna devam edecektir.

Globalleşmenin getirdiği fırsatlar ve daha iyi yaşam şartları yanında, bu süreç nedeniyle işini kaybedenler, globalleşmenin yerel gelenek ve ulusal bilinci zayıflatmasından korkanlar, çevrenin korunmasını tehdit altında gören kesimler ve bazı ülkelerde yaşanabilecek toplumsal ve siyasal çalkantılar globalleşmenin önündeki sıkıntılardır.

Bu sorunları aşmada devletlere ve kişilere düşen görev, bu dünyanın şartlarını çok iyi kavramak, bu şartlara ayak uydurmak ve yeni düzende kendisine iyi bir yer bulabilmektir.

Daha güzel, daha yeşil, daha barışçı, daha sağlıklı, daha güvenli ve insanların dünya nimetlerinden mümkün olduğunca daha çok ve daha adil pay aldıkları bir dünya aranıyor, globalleşme bu.

- ✓ Geleceğe yönelik olarak yapılan senaryolarda, 2015 yılında dünya nüfusunun yaklaşık yarısının su sıkıntısı olan bölgelerde yaşayacağı varsayılmaktadır. Bu bölgeler Afrika, Ortadoğu, Güney Asya ve Kuzey Çin olarak gösterilmektedir.

Yine bu senaryolarda, su sıkıntısının tansiyonu arttırıcı diğer etkenlerle birleşerek sert tartışmalara neden olacağı öngörülmektedir.

"Ne kadar suya ihtiyacımız var ve bu suyu nasıl elde ederiz?" şeklinde bir yaklaşım yerine, *"ne kadar suyumuz var ve bu suyu ne kadar verimli kullanabiliriz?"* şeklindeki bir yaklaşım içinde olmamız gerekmektedir.

Türkiye uluslararası kriterlere göre su zengini bir ülke olmadığı gibi, gelecekte kendi ihtiyaçlarını karşılamakta da güçlüklerle karşılaşabilecektir.

Bölgedeki mevcut su potansiyelinin paylaşımı, su sorununun çözümü değil, su kıtlığının tescilli olacaktır. Soruna kapsamlı ve kalıcı çözüm ise, bölgesel ölçekte işbirliği gerektiren çok yönlü bir yaklaşımın benimsenmesiyle mümkün olabilecektir.

- ✓ İnsanoğlunu, bugünkü ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin sağlıklı ve yaşanabilir bir dünyaya sahip olma haklarından taviz vermeyecek çözümler üretme çerçevesindeki sorumluluklarını üstlenmeye davet ediyorum.
- ✓ Bugün dünya barışını tehdit eden hoşgörüsüzlük ve yoksulluktur.

Evrensel bir değer olan hoşgörü; "din, dil, ırk, cinsiyet ve bütün diğer farklılıkları, insanlığın zenginliğini oluşturan özellikler olarak görmek ve bu yüzden farklılıklara saygı duymak" olarak tarif edilir.

Dünya barışını tehdit eden bir diğer sorun yoksulluktur. Dünyada 1,5 milyar insan, günde 1 dolardan daha kazanca sahiptir. Dünya nüfusunun yarısı ise 2 dolardan daha az gelire sahiptir.

Dünya barışını sağlamanın yolu, kafaların önyargılardan ve düşman imajından kurtulmasına ve insanların dünya nimetlerinden daha adil pay alarak sefalet sınırının üstünde yaşamasına bağlıdır.

Çokluk içinde birlik ve güzellik vardır. Ulaşım ve iletişim devrimlerinin dünyayı daha küçülttüğü, insanları birbirine daha çok yaklaştırdığı bu çağda dinler, çatışmaların değil, küresel işbirliğinin ve bu yerküre üzerinde beraber çalışıp, beraber yaşamamanın insanlık için mutluluk dolu yarınlar yaratmanın sebebi olmalıdır. Bunun yolu dinler arası diyalog ve işbirliğidir.

Dinsel hoşgörü, işbirliği ve diyalogu sağlamak, korumak ve izlemek için mekanizmalar geliştirilmelidir. Eğer dinler elele verip birlikte çalışırlarsa, açlık, fakirlik, hastalık ve diğer sorunlar içinde olan uluslara daha iyi yardımcı olurlar.

Liderlik

- ✓ Evvela, lider ve liderlik üzerinde kısaca durayım:

"Hangi alanda, hangi zamanda, hangi konuda, hangi şartlar altında" kayıtlarını bir kenara bırakarak, bazı sorulara cevap arayacağım:

* Birinci soru: Lider kimdir?

Basit bir cevap: Halkı ve insanları, olayları, kavramları göğüsleyebilen, yönlendirebilen, onları etkileyebilen "önder, baş, rehber; kılavuz, yol gösteren kişi"dir lider.

* İkinci soru: Liderlik nedir?

Buna cevap: Önderlik, yönlendirme, yön verme, sürükleme, sanat ve yeteneğidir.

* Üçüncü soru: Liderlik ne zaman lazımdır?

Cevap: Liderlik, rutin olmayan görevlerin ifasında lazımdır.

* Dördüncü soru: Etkin bir liderlik için, kişide bulunması gereken çekirdek meziyet ve yetenekler nelerdir?

Bunun cevabı da şöyle olacaktır: Moral, spirütüel, mental ve fiziki meziyetler ile birikim, deneyim ve bilgi gereklidir.

- ✓ Bir ülkenin kalkınması, ileriye gitmesi, zenginleşmesi ve kalkınmış ülkeleri yakalayabilmesinin bana göre birinci şartı para değildir, birinci şartı insan da değildir, birinci şartı nüfus da değildir. Birinci şartı inançtır, şevktir, karşılaştığınız zorlukları aşabilme gücünü kendinizde görmektir.

Yönetici olarak veya bu ülkenin vatandaşı olarak ileri gitmek istiyorsanız, sabahleyin kalkınca karşınızda gördüğünüz dağları kaldırabilecek gücü kendinizde bulmalıydınız. Dağlar kaldırılabilir mi? Size demiş ki, "*bir mesnet bulsam dünyayı kaldırırm.*" İşte o gücü arıyordum ben; odur mesele.

O tefrik ve temyiz meselesi, yani doğruyu eğriden ayırt etme meselesi, hangi branşta olursa olsun kişinin ve dolayısıyla liderlik ve yönetimin aradığı en önemli şeylerden biridir. Çünkü, lider dediğiniz zaman, lideri lider yapan başarısı olacaktır. Hangi sahada olursa olsun, lider kişi mutlaka başarılı olmalıdır. Yoksa oturduğu yerden dolayı veya kendisine verilen bir unvandan dolayı kişi lider olmaz. Lider, onu kazanacak, hak edecek ve onu söke söke kazanacak. Yani o onun kendi alinteriyle meydana getirebildiği bir hadise olacak.

İşte öyle der Ziya Paşa: "*Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz.*" Yani, kişinin aynası yaptığı iştir. "*Görünür rütbe-i akli eserinde*", yani kişinin aklının derecesi eserinde görülür. Bu aşlamamıştır, bunları aşmak mümkün değildir, fevkalade önemli bir olaydır.

Liderlerin insan olması dolayısıyla müştereklerini ararken, lider olan kişinin kendi kendisiyle barışık olması fevkalade önemli bir şart. Kendi kendisiyle kavgalı olan hiçbir şey olmaz. Olursa tesadüftür o. Etrafıyla barışık olması, ön yargılardan, ön fikirlerden uzaklaşmış olması lazım.

İnsanoğlu, bir taraftan hadiseleri muhakeme etmeyi ön plana alacak, öbür taraftan da bu muhakemeyi yaparken soğukkanlı olacak. Yani muhakemeye kin, öfke, infial gibi insanın içinde bulunan bir takım hisleri karıştırmayacak. Nasıl yapacak? Zor bir iş bu. Zor bir iş ama, lider olmak da zor bir iş zaten. Yani, zoru başardığınız takdirde lider sayılacaksınız.

Lider olabilmenin diğer şartlarını da ifade etmek istiyorum; hangi sahada olursa olsun söylediklerim doğrudur, kişilik ve kimlik olayıdır. Yani, kendi kendisine güveni olmayan –daha evvel kendi kendisiyle barışık olmayan dedim, şimdi kendi kendisine güveni olmayan- kişi lider olamaz. Etrafına güven verecek ve saygı telkin edecek.

Yine dönüyorum başarıya. Başarısızlığın mazereti yoktur.

Bana göre başarılı olmanın çok önemli şartlarından birisi işin ehli olmaktır. Kişi hangi işi yapıyorsa yapsın, işinin ehli değilse başarılı olması mümkün değildir.

Bir defa yetki dağıtımı, görev dağıtımı başarı için şarttır. Ama görevi dağıtan, yetkiyi dağıtan kişi, "*ben bu işi bu kimseye verdim, benim işim bittir*" dediği yerde kendisi de biter. O onun ne yaptığına göz kulak olacak ve mümkün merteye yanlış yapmasını önleyecek. Liderin görevlerinden birisi de budur, hangi alanda olursa olsun budur.

Bana göre, bu takip denilen, yani "*follow up*" denilen olay, bir işi dağıttıktan sonra ne yapılacağını evvela dağıtanın iyi bilmesine, sonra da dağıttığı kişilere iyi anlatmış olmasına bağlı.

Herşeyi kendiniz yapacaksanız, başkasına yaptırmayın. "*Başkasına gerek yok*", bu mümkün değil. Belki mümkün olsa, en doğrusu odur. Ama o mümkün değildir. O mümkün olmadığı için zaten liderlik ve yönetim diye bir olay çıkıyor ortaya.

Gene, hangi sahada olursa olsun, liderin ortak özelliklerinden birisi de çare bulma gücüdür. Bunun altını çiziyorum, "*power of resolution*", çare bulma gücü. Eğer kişi karşılaştığı sorunları çözerken çaresiz kalıyorsa liderliği bitmiştir. Mutlaka çaresizliği aşacak.

Lider dediğiniz kişi rutin işler için lazım değildir. Rutin işi kim olsa yapar. Eğer liderlik iddiası söz konusuysa, rutini aşan işlerde kişi kabiliyet ortaya koyacaktır. Burada liderlik sanattır.

Sanat nedir, yani "*sanattır*" deyince neyi kastediyorum ben?

Sanat şudur: Kişi kendi damgasını çözüme vurur. Yani "*bu, bu kişinin yaptığı bir iştir.*" Aynı resim tablosu gibi, "*bu tablo filanca adamındır*" gibi. Bu, siyasette de böyledir, ticaretle de böyledir, sanayide de böyledir ve aşağı yukarı aklınıza gelebilecek bütün etkinliklerde böyledir.

Karşınıza çıkabilecek zor meseleler ise, kişinin kabiliyetini geliştirmek bakımından bir şanstır ve eğer onu çözerse kişi, o zaman bir kademe daha öne yaklaşır, bir kademe daha kabiliyetli kişi "*lider*" ve alanında "*büyük bir kişi*" unvanlarını kazanır.

Ben bunu böyle dedim, ama burada bir not geçeyim.

Liderliğin bir çizgisi vardır. Bilhassa liderliği hazmedememiş kişiler bir yerden sonra onu sürdürmekte sıkıntıya düşüp, ya başarının sarhoşu olurlar ya da dikkatsizlik yapıp işi maceraya götürürler. Çok dikkat isteyen bir şeydir, başarının muhafazası çok dikkat ister.

Liderin vasıflarından birisi, biraz önünü, yani gelecek günlerde ne olacağını görebilmesi, doğru tahminlerde bulunabilmesi ve ona göre hazırlıklı olmasıdır. Bu da, karar sahibi olmasıdır, zihninin tereddütlerden kurtulmuş olmasıdır; net,

sağlam bir zihin, net bir zihin. Ve kendi kendini yanıltmamasıdır, kendi kendini şaşırtmamasıdır, kendi kendini çikmaza sokmamasıdır.

Bir tabir daha vardır Anglo Sakson insanlarında; "*model manager*", biraz da ondan bahsedeyim.

Yani, kişi eğer oturduğu masa önüne gelen sorunların içinde boğulmuşsa, ona elini uzatıyor bir şey yapamıyor, buna uzatıyor bir şey yapamıyor; akşama kadar uğraşiyor, yaptığını da bozuyor. O çamura batmış menajer. Yani "*model manager*" dedikleri odur. O duruma düşmüş kişinin sanıyorum o işleri devam ettirmemesi, en doğrusu olur.

Bir diğer olay da, "*fonksiyonel*" olma. Yani fonksiyonel, zamana uyma. Eğer bir işi "*şu saatte yapacağım*" dediyseniz veya "*filanca kişiyle şu saatte buluşacağım, filanca kişiyi şu saatte kabul edeceğim, filanca yerde şu saatte bulunacağım*" dediğiniz zaman, ne bir dakika evvel, ne bir dakika sonra, tam o saatte orada bulunmanız lazımdır.

Yoksa, randevusuna yarım saat geç gelmek ciddiyetsizliktir. Eğer başarı istiyorsanız başarı ciddiyet ister.

Diğer bir olaysa ahde vefadır, "*pactum cervantum*." Bunu çok önemseydiğimi söylüyorum. Bir şeye söz verdiyseniz yapacaksınız. Yapamayacaksınız, söz vermeyeceksiniz. "*Yüzüm tutmadı söz verdim*", bu bizim. Bizim toplumumuzda bu çok. Sadece yapabileceğinize, "*evet, ben bunu yaparım*" demekle kötü kişi filan olmazsınız.

Bir özellik daha söylemek istiyorum. Hak etmeyene iltifat etmemek lazımdır. O, hak edenlerin şevkini kırar. Ama hiç kimseye iltifat edilmesin mi? Hayır, hak edene edin. Bence iltifatı hak edene edin, azarı da hak edene edin; ama haklı olsun, ölçülü olun.

Nihayet, lider kararlı olmalı. Kararlılık demek, körü körüne inatçılık değildir yalnız. Önüne koyduğu meselenin doğru olduğuna inanıyorsa, onu takip edecektir. Bunda başarısızlıkla karşılaşır, işte orada inat edecek.

Bir değer özellikten daha bahsetmek istiyorum, bu da entelektüel entegrite; yani kişinin kendi kendini aldatmaması olayı. Kendi kendini aldatmamasının, bizim dilimizdeki kullanılış şekli fikri namusluluk. Ama, sadece muamelatta namusluluk değil de, işte bu ahde vefa vesaire, hepsi bunun birer parçasıdır. Kişi hem kendisine karşı dürüst olmalıdır, hem başkalarına karşı dürüst olmalıdır.

Önünüze gelen bir şeyi, karar gerektiren veya araştırma gerektiren bir şeye "*bundan bir şey çıkmaz*" diye girmeyin. "*Bakalım ne çıkar?*" diye işin içine girin. Hiç ummadığınız şeyler çıkabilir.

Bir diğer olay cesarettir. Fiziki cesareti kastetmiyorum, burada gene entelektüel cesareti kastediyorum.

Kennedy, "Fazilet Mücadelesi" adlı kitabında, cesareti, "hadiselerin içinden çıkabilme zerafet" diye tarif eder. Cesaret, hadiselerin içine giren kişinin bunalmadan onun içinden çıkabilmeyi sürdürebilmesidir.

Dış Politika

- ✓ Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın her yerinde özgürlüğü ve demokrasiyi korumak için birlikte çalışmıştır. Bunların arasında Somali, Bosna ve Kosova'daki ortak barış gücü birlikleri de bulunmaktadır.

Uluslararası terör, köktendincilik ve uyuşturucu ticareti ile mücadele gibi alanlarda da ortak çalışmalar yapılmıştır. Türk-Amerikan ortaklığı Balkanlar'da, Ortadoğu'da ve Kafkasya'da istikrarın sağlanması ve korunması için gereklidir. Amerika Birleşik Devletleri bu bölgede yeni çatışmaların önlenmesi ve barışın sağlanması için daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalacaktır.

Türk-Amerikan ortaklığı, Batı için çok büyük öneme sahip petrol rezervleri bulunan Körfez bölgesinde güvenliğin sağlanması için de gereklidir. 596 sayılı Güvenlik Konseyi kararı tüm bu hususlar üzerinde tehdit unsuru teşkil etmektedir. Uzun bir geçmişe sahip olan Türk-Amerikan ilişkilerine ciddi zararlar verebilir. Aynı zamanda Türkiye ile komşu Ermenistan arasındaki ilişkilerin geleceğine de zarar verebilir.

- ✓ "Türkiye Ortadoğu'da daha hakim olmak için neleri yapmalı?" Bir defa Türkiye bir ağabeylik, bir üstün devlet, bütün oradaki devletlerin hepsinden daha kudretli ve onların lideri gibi bir pozisyon takınmamalı. Bu fevkalade yanlıştır. Bütün bu devletler Osmanlı Devleti'nin içinden çıkmıştır. Kitaplarında senelerce Osmanlı düşmanlığı okutulmuştur. Yeni baştan bir takım yanlış şeylere sürüklenmemek lazım. Devletin büyüğü küçüğü olmaz. "Bizim istediğimiz şey barıştır, sizin iyiliğinizdir. Bizim yapabileceğimiz şeyleri yapalım, ama siz isteyin biz yapalım." Bu tavır doğrudur; bugün takip edilen de odur.

"Irak'la Türkiye arasındaki ilişki, Amerika-Irak çatışmasına rağmen gelişebilecek midir? Olumlu yanları ne olacaktır?" "Mavi Boncuk Politikası" diye bir tabir vardır; yani "seninle de beraberim, seninle de beraberim." En yanlış iş odur. Uluslararası politikada mavi boncuk en yanlış iştir. "Seninle şu kadar gidebilirim, seninle de şu kadar gidebilirim" limitleri fevkalade önemlidir. Buna kimsenin bağırma, kızmaya hakkı yoktur. Çünkü dış politika bir ülkenin hükümlerlik hakkıdır. "Menfaatlerim şunu icap ettiriyor, seninle bu kadar..." Bunda çok dikkatli olunması lazımdır. Türkiye bu meselede çok tecrübelidir.

- ✓ İki ülke, iki devlet, iki komşu devlet karşılıklı olarak savaş, fiili savaş vaziyetinde olursa, kaynaklarının çok önemli bir kısmını savunmaya sarf ederler; halbuki bu kaynakları yoksulluğa, fukaralığa daha çok sarf etmek lazım.
- ✓ Ben geçen 50 senenin 40 senesini siyasi hadiselerin içinde yaşadım. 10 senesi de çok yakından bildiğim hadiselerdir, siyaseten çok içinde olmasam bile devletin hizmetinde olduğum için olup bitenlerin hepsinin, pek çoğunun çok yakın

şahitlerinden birisiyim. 78 senelik Cumhuriyetin 50 senesine ben çeşitli safhalarında iştirakçiyim, şahidim.

Evvela şunu söyleyeyim: 8 Mayıs 1945; her şey burada başlıyor. Burada ne başlıyor? Burada İkinci Dünya Savaşı bitiyor. İkinci Dünya Savaşı bittiği zaman dünya bir kan, nefret, kin, acı, sefalet ve her türlü ıstırabın çanağı halinde.

Savaşın bitmiş olması, bir defa daha "*artık savaş olmasın*" arzusunu ortaya koymuştur.

Bugün bu savaşın çekilen ıstıraplarının yarattığı korku sayesinde geçen 55 sene zarfında barış muhafaza edilebilmiştir. Yoksa, geçen 55 sene zarfında, bu İkinci Dünya Savaşı'nda keşfedilmiş, kullanılmış silahları kullanmak suretiyle insanoğlunun bir grubunun, diğer grubunu dünyadan silmesi işten değil. Ama bir savaş korkusu, bir barış arzusundan çok, bir savaş korkusu, insanlığa geçen 55 sene zarfında hakim olmuştur.

Ve bakınca, bu savaş korkusunun veya biraz daha uygarca söylersek, barış arzusunun insanlığa hakimiyetini görürüz.

Hiçbir ülke yalnız değil, biz de yalnız değiliz, Yani, dünya coğrafyası üzerinde uygar ülkeler, bilhassa uygar ülkeler, birbiriyle çeşitli münasebetleri olan ülkeler, çeşitli şekillerde birbiriyle işbirliği içinde olmuşlardır.

Karşı karşıya kalmışlardır, savaşmışlardır, şimdi de bir işbirliği içerisine dönüşmüşlerdir.

Mayıs 1945'ten sonra dünyada görüyoruz ki, bir Birleşmiş Milletler kurulmuştur ve Birleşmiş Milletler 26 Haziran 1945'te San Francisco'da o gün mevcut olan 50 devletin imzaladığı bir "*Şart*" ile kurulmuştur. Hafızalarınızı tazeleyeyim, o gün mevcut olan 50 devlet bugün 194 devlet haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı imparatorlukları silmiş, ortadan kaldırmış ve yeni devletlerin teşekkülüne meydan vermiştir, bir siyah Afrika'nın açılmasına meydan vermiştir. Siyah Afrika'da 50'ye yakın devlet meydana gelmiştir ve imparatorlukların ortadan kalktığı yerlerde yeni devletler, bağımsız devletler meydana gelmiştir.

Bağımsızlık, İkinci Dünya Savaşı sonrasının bayrağı olmuştur. Aslında Birinci Dünya Savaşı sonrasında da ortadan kalkan imparatorlukların yerini yine bazı bağımsız devletler, ama daha çok manda ve müstemleke devletleri almıştır. Ama, İkinci Dünya Savaşı bir tek imparatorluk geriye bırakmıştır, o da Sovyet İmparatorluğu.

Yani demek istiyorum ki, milletlerin hayatı, devletlerin hayatı, insanlık hayatı bir süreçtir. Bu sürecin bir yerde başlayıp bir yerde bittiği düşünülemez, belki şekil değiştirdiği düşünülebilir.

Mayıs 1945 tarihinden sonra zannedilmiştir ki, artık Avrupa'da barış olacak ve maalesef ondan sonra gelen beş sene içerisinde de Avrupa'da kamplaşma olmuştur; bütün dünyaya da sirayet etmiştir.

Bu kamplardan birisi demokrasi kampıdır, öbürü de Marksist ideolojiyi esas alan komünist rejimin meydana getirdiği kamptır.

Komünist rejimin meydana getirdiği kamp o hale gelmiştir ki, dünya nüfusunun takriben yüzde 35'i bu kampın idaresine girmiştir. Ondaki sonraki seneler zarfında savaş bitti derken, savaşın sıcaklığı bitmiş, bu defa soğuğu başlamıştır.

Neticede Avrupa'nın yarısı, Berlin ve Almanya'nın önemli bir kısmına kadar bu kampın, komünist ideolojinin etkisi altına girmiştir.

Demokrasiye inananlar, demokrasiyle yönetilmek isteyenler yeniden bir araya gelmek ve ona göre teşkilatlanmak durumunda kalmışlardır. Yeni ittifaklar doğurmuştur, yeni gayretler icap ettirmiştir ve görülmüştür ki, Sovyetler Birliği'nin Avrupa üzerine olan baskısı ve bir tarafta Varşova Paktı, öbür tarafta komünist ekonomik teşkilatlar içerisine girilmesi Avrupa tarafını da hareketlendirmiştir. NATO oradan doğmuştur ve daha sonra, bugün Avrupa Birliği dediğimiz teşkilat da, 8 Mayıs 1950'de Kömür-Çelik Birliği olarak, altı devletin başlattığı yeni bir kuruluş olarak doğmuştur. Yani karşılıklı saflaşmalar, 1945'le 1950 yılları içerisinde de devam etmiştir.

- ✓ Bana göre, büyük devletlerin büyüklüğünün işareti ikidir. Bunlardan bir tanesi ahde vefadır. Yani, bir şeyi taahhüt ettiyse, taahhüdüne sadık olmalı. Türkiye, yazılı taahhütlerinin tümüne sadıktır. Bu, Türkiye'yi büyük yapan olaylardan biridir. Bu sadakattir. Taahhüdündedir; medeni insana düşen, medeni ülkeye düşen de odur.

Ülkeyi büyük yapan diğer işlerden birisi de, yazılı olmayan taahhütlerdir. Yazılı olmayan taahhütler, insanlığa karşıdır. Bir uygar ülkenin, insanlığa ters düşen bir şey nerede yapılırsa yapılsın, onun karşısında ayağa kalkması kadar ve o ayağa kalkmanın icaplarını yerine getirmesi kadar normal bir şey olmaz. Ama, bunu büyük ülkeler için söylüyorum, büyük milletler için söylüyorum, büyük devletler için söylüyorum.

Diğer taraftan; Türkiye, insanlığa ters düşen, ayıp, yanlış, çirkin işlerin karşısında, kendisi gibi davrananlarla beraber olma durumundadır. Bu iki ölçüye göre Türkiye'yi değerlendirmek gerekecektir. Önümüzdeki günlerde meseleler daha çok açıldığı zaman bunları göreceğiz netice itibariyle.

Zaten, bu terörle karşılaşılan durum asimetrik savaştır; yani terörün elindeki aletleri devletler kullanamaz. Terör kullanır. Onun ölçüleriyle devletin ölçüleri farklıdır; devlet, teröristin durumuna düşemez. Burada da devletin zorluğu vardır; haklıyken, haksız duruma düşer. Odur söylemek istediğim.

Şimdi Türkiye ne yapacak? Türkiye, dünyaya uymak mecburiyetinde, dünya ile beraber oturup, dünya ile beraber kalkmak mecburiyetinde, dünyayla beraber soluk almak, nefes almak mecburiyetinde.

- ✓ 1960'ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1964 başında Rum tarafının cumhuriyeti kuran anlaşmaları ve onu garanti eden anlaşmaları ortadan kaldırmasıyla yıkılmıştır. Bugünkü sıkıntılardan birisi, dünyanın bu cumhuriyetin yıkıldığının farkına varmayışdır ve hala o yıkılan cumhuriyeti, sanki meşru temellere dayanan 1960 cumhuriyetini bugünkü Rum İdaresi gibi saymalarıdır. Bugünkü Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni bütün Kıbrıs'ın hükümeti saydığınız sürece ve o yıkılan cumhuriyetin yerine gelmiş bir entite saydığınız sürece neye zorluyorsunuz?

Kuzey Kıbrıs tarafı şuna razı oldu, buna razı olmadı diye hiçbir yere varamazsınız. Eğer yıkılan cumhuriyetin yerine bir idare konup da herhangi bir şekilde barışa varılmadıysa, bunun kusuru kimdedir? Bunun kusuru evvela bu Ada'nın meşru cumhuriyetini tahrip edip, dünyaya, "O'nun yerine biz geçtik" gibi bir havayı veren diğer tarafındadır.

- ✓ Türkiye'nin üç tane volkanı var; Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu.
- ✓ Terörle mücadele yürütülürken, dünya, önüne koyduğu büyük hedeften vazgeçmemelidir. Bu, "beraber çalış, beraber yaşa" sloganına sahip çıkarak global barışın korunmasıdır.

Kamuoyunun yönlendirilmesinden kendisini kurtarabilmiş devlet idarecisi çok değildir. Yalnız devletler, kamuoyunun yanlış enforme edilmesinden, yanlış yönetilmesinden doğan –ki bunun adına "sokak" diyoruz- sokaktan gelebilecek bir takım provokasyonlara karşı, doğruları bulmakta sıkıntı çekerse, idare ettikleri ülkeye zarar verirler. Yalnız idare ettikleri ülkeye değil komşularına da zarar verirler.

Büyük Atatürk; "Savaş, bir hayati zaruret olmadıkça cinayettir" demişti. Tamam ama, bir hayati zaruret karşınıza gelebiliyor. O zaman ondan çekindiğiniz takdirde haklarını koruyamazsınız, caydırıcılığınızı yitirirsiniz.

Öyleyse bunu çok iyi ölçüp biçmek soğukkanlılığınızı kaybetmemek lazımdır. Bunun adına "wisdom" (sağduyu) diyorlar. Yani soğukkanlılığı ve akılcılığı kaybetmemek ve meseleyi çok iyi muhakeme etmek. Bu adımı attınız, bundan sonra hangi adımı atmak lazım?

O hususta mutlaka hesaplı kitaplı olmak, eğer bir şey içine giriyorsanız, ondan mutlaka galip çıkmak lazımdır. Yani galip çıkmayacağınız bir şeyin içerisinde devletinizi de, ülkenizi de sokmamak lazımdır. "Devletinizi, ülkenizi sokmayın" diyoruz, ama bazı haller vardır ki, o hallerde yapacak şey yoktur. O bir zarurettir. "Caus belli" (savaş nedeni) sizin karşınıza gelir. Yalnız her şeyi de, bir savaş sebebi yapmanın bir anlamı yoktur.

Filistin ve İsraililer, bu topraklar üzerinde beraber yaşamak, beraber çalışmak ve beraber mutlu olmak mecburiyetinde idiler. Bu onlara tarihin ve coğrafyanın yüklediği kaderdi.

- ✓ *"Ortadoğu'da kalıcı bir barış için sizce nasıl politikalar veya bir barış planı uygulanması gerekir?"* Daha bunu kimse bilmiyor. Aslında, bu bir heykel yapma işi gibi. Heykeltıraş taşı alıyor, yontuyor, biraz daha yontuyor, burasından yontuyor. *"Kulağı olmadı"* diyor biraz daha yontuyor. *"Burnu olmadı"* diyor biraz daha yontuyor; bu bir devamlı çalışma. İki tarafın mutabık kalacağı ve halklarına kabul ettirebilecekleri çok önemli bir hadise.

İsrail fevkalade hareketli bir demokrasi. İsrail'deki yönetimin işi çok zordur. Yani, orada herkesin sesi çıkıyor ve bu sesin ağırlığı var ve ülkeyi yönetenlerin bu kadar rüzgar karşısında ayakta durmaları şaşılacak bir iştir. Her sabah da yeni olaylar çıkıyor.

Filistin ise çok hassas. Çünkü Filistin toprakları gitmiş. Bu toprakların tümünü geri almaya çalışıyor ve eğer bir karışını terk ederse, sesi çıkmayan, fakat kindar bir takım hareketlere sürüklenebilecek gruplar teşekkül ediyor. Ve ülkeyi sattığından tutun da her türlü kötülemeğe baştakileri tabi tutuyorlar; fevkalade zordur.

Ne Filistinlilerin İsrail'i, ne de İsraililerin Filistinlileri yok etmesi, mümkün değildir. Bu idrak edilmedikçe, bu topraklarda barış imkansızdır. 50 senedir süregelen savaş, zihinlerin arkasında bu gerçeğe ters düşen bir takım fikirlerin mevcudiyetinden gelmektedir.

İsrail *"bu topraklardan çıkarılmak"* korkusundan kurtulmadıkça ve Filistinliler *"bu toprakların tümünde hakim olmadı"* gibi bir düşünceden vazgeçmedikçe, ebedi barış için burada kim, ne yapabilir?

Şaron, geleceği gözden kaçırıyor. Sadece *"bugünkü Filistin intihar terörünü nasıl durduracağız!"* düşünüyor. Yarın için bir planı yok, bir yol haritası yok. Sadece *"demir yumruk."*

Arafat ise; sadece *"geçmiş!"* konuşuyor. *"Filistinlilerin neler çektiğini!"* Filistin bayrağının bir gün, Kudüs semalarında dalgalanmasını düşünüyor.

Üzüntü ile ifade edeyim ki, bugün taraflar, birbirlerine inanmıyor ve güvenmiyor.

Filistinlilerin gözünde Şaron, *"barışa taraftar olmayan, masum halk kitlelerine karşı silahlı gücünü kullanan kasaptır."*

İsraililere göre Arafat, *"terörü planlayan, finansa eden, intihar bombacılarını destekleyen bir teröristtir. Böyle bir kişi ile barış mümkün değildir."*

Tarafların birbirine bakışı budur. Bunun içinden yine de, barış çıkarılacaktır. Zira, hiçbir düşmanlık ebedi değildir.

- ✓ Dış politikanın üç unsuru, tarih, coğrafya ve konjonktür ise, dördüncü unsur da ülkenin gücüdür. Eğer ülkenin gücü yoksa, biraz evvel saydığım, tarihi birliktelik veya tarihi sahiplik meseleleri çözmez. Çok önemlidir, fakat meseleleri çözmez.

Falih Rifki'dan dinledim. Atatürk'e soruyor:

"İzmir'e kadar gittin. Orayı kurtardın, fakat doğduğun yer olan Selanik'e niye gitmedin?"

Yani İzmir'i kurtardın Selanik'i niye kurtarmadın?

Atatürk'ün cevabı şu:

"Selanik'i kurtarmaya kalksaydık, İzmir'i de kaybederdik."

Bu gerçek; acı, ama gerçek. Çünkü siyaset dediğimiz olay, hayallere değil gerçeklere dayanıyor. Büyük Atatürk, onun için devlet yönetenlere şunu söyleyecektir:

"Halkınızı kabil-i istifade olmayan menfaatlere, kabil-i istihsal olmayan menfaatlere yöneltmeyin."

Cesitli

- ✓ Büyük hekim, rahmetli Akil Muhtar'ın bir konferansında şunları söylediği hala hatırımdadır; bunu da kaydınıza alın. Yani size gerekçe veriyorum, yanlış bir iş yapmayın. Konuyu onun tabiriyle söyleyeceğim, aynı cümlelerle;

"Gençlere dedik ki, üç şeyi korumak lazım:

- * *Bir, kişinin bekası; yani kişi kendini devam ettirmeli. Bu, her gün beslenmeyle olur, bakımla olur; yani insan hayatını devam ettirecek.*
- * *İki, neslin bekası; neslini devam ettirecek, üreyecek.*
- * *Üç, aklın bekası; aklını koruyacak."*

Cenab-ı Allah, Kur'anı Kerim'inde – ki, semavi kitaplarının en sonuncusu ve en yücesidir – akılı tarif ediyor. Ahzab Suresi'nde, *"biz akılı, dağlara, taşlara teklif ettik. Dağlar, taşlar kabul etmediler"* diyor. Niye? *"Bunu, mercimek tanesi kadar büyük bir şeyi taşıyamayız dediler"* diyor. Taşıyamayız, yani o kadar ağır ki, taşıyamayız. *"O zaman insanoğluna teklif ettik, o kabul etti"* diyor. *"Ama"* diyor, devam ediyor, *"onun sorumluluğunu yerine getirmesi lazım."* Anlamı o.

Dağların, taşların dahi *"taşıyamayız"* dediği akılı kabul eden insanoğlu, onun sorumluluğunun gereklerini yapmalıdır. Yani, insanda akıl olması yetmiyor, aklın gereklerini yapması gene hayatın icaplarındandır.

Herkes kendi yaşamını daha güzelleştirmeye mutlaka çalışmalıdır. Herkesin, Cenab-ı Allah'ın insanlara verdiği, o üryan gelen insana verdiği "akıl ve hafıza" denen, "beyir" denen mucizeyi – bence yaratılışın sırrıdır – iyi kullanması lazımdır.

Bakın doktor ne dedi? "Ya kullan, ya kaybet" dedi. Yani, eğer zihin, hafıza, akıl kullanılmıyorsa, o zaten, "dumura uğramaktır." Kendiliğinden dumura uğruyor.

Onun içindir ki, insanlar birbirine ismiyle hitap etmeye veya birbirlerini görmeye, birbirleriyle sık sık görüşmeye, birbirlerini unutmamaya da böylece çağrılıyor. İnsanların birbirini unutmaması dahi bence zihin eksersizidir. Herkesin birbirine böylece sevgiyle bağlanmış olması da, bir çağdaş, barış dolu hayatı getirir.

- ✓ Tarihi Eserleri Koruma Kurulu; bunlar çok iyi şeyler, tarihi eserlerimiz korunsun. Yalnız, yıkılmaya bırakılsa mı bu korunmuş olur, tamir ederseniz mi bu korunmuş olur? Bunun da ayırt edilmesi lazım. Eğer kurduğumuz kurumlar, teşkil ettiğimiz heyetler yıkılmaya bırakılmayı tercih ediyorlarsa, bu görevi göremiyorlar demektir.
- ✓ Deniz suyundan tuzu ayırdığınız zaman nasıl ki geriye içilecek su kalıyorsa, deniz suyundan suyu ayırır gibi, insanların gönlünden kini, intikamı, düşmanlıkları ayırıp, oraya dostlukları, sevgiyi yerleştirmek lazım. Bunu fevkalade önemseydiğimi söylemeliyim.
- ✓ İhtilafların olmaması mümkün değil, ihtilaflar olacaktır. Yalnız insanlar o ihtilaflarla yaşamayı öğrenecekler, o ihtilafların çözümünde de birbirlerini anlamakta zorluk çekmeyeceklerdir, birbirlerini anlamaya çalışacaklardır. Böylece birçok şeylerin çözüleceği kanaatindeyim.
- ✓ Şimdi dünyanın elinde iki tane büyük doküman var. Bir tanesi kontrasyaldır, insan haklarıdır, insanlarla insanlar arasındaki bir münasebettir. İkincisi de kontratüredir, yani insanların doğayla olan münasebetleridir.

Doğa "bana dokunmayın" demiyor, "benden alın ama verebileceğim kadarını alın" diyor. Yani, "beni kullanın, ama kaldırmayabileceğim şekilde kullanın" diyor. Aranan odur, kanun da onun için lazımdır, her şey onun için lazımdır.

Şunu iyi bilmek lazım ki, dünya insanlara ait değildir, insanlar dünyaya aittir, yani diğer birçok varlıklar gibi insanlar da dünyanın bir parçasıdır. İnsanlar bunun farkında olmayıp da "dünya bize aittir" diye dünyayı kullanmaya kalktıkları takdirde, o zaman sıkıntıların içerisinde kurtulmak mümkün değildir.

- ✓ Sanıyorum ki hayvancılığın en önemli sorunu verimdir, aslında Türk tarımının sorunu verimdir.

Verim meselesi bugün en önemli meselemizdir. Buna eğildiğimiz zaman görüyoruz ki, bizim hayvancılığımızda eğer bir inek yılda 1500-1600 kilo süt veriyorsa, bu Avrupa'nın hayvancılığında 5000 ila 6000 kilo veriyor. İşte burada refah, ikisinin arasındaki fark: 1500 kilo ile 5000 kilo, 6000 kilo arasındaki fark refah o, 4500 kilo.

- ✓ Günlük gaileler, ağır şartlar, vatandaşımızın yarına olan ümidini zaafa uğratar hale getirmiştir. Ama, yarına olan ümidinizi kaybettiğiniz takdirde, kime ve neye hizmet edilmiş olunacaktır? Bir ülkenin şartları ne kadar ağır olursa ve ne kadar büyük sorunları bulunursa bulunsun, dikkat edeceğimiz en önemli husus yarına olan ümidimizi muhafaza etmektir.

Önümüzdeki zaman içerisinde "Bilgi Çağı"nın getireceği çok önemli gelişmeler var. Bunlardan yararlanabilmek lazım.

Türk eğitim sistemi her yönüyle çağdaş olmalıdır.

Çocukları okutmak iyi bir şey de, sadece muayyen sene, muayyen kitapları okutmak kafi değil. Çağın insanını yetiştirecek şekilde müfredat programları lazım. Bu da siyasetçinin işi değil, Türkiye'nin eğitimcisinin işi. Bugün milli hasıladan ayırdığımız para yüzde 3,5-5 civarındadır. Bunun yüzde 8 ila 10 seviyesine çıkarılması lazım.

- ✓ Çevre: insanoğlu, üstünde yaşadığı yerküreyi tüketmek üzeredir. Havanın, suyun, toprağın ve yeşilin dikkatle kullanılması, korunması diyebileceğimiz çevre bilinci yaygın hale gelmelidir. Bu, çok önemli bir olgudur.

Özdeğerlendirme

- ✓ Hiç küçükle yetinmedim bu zamana kadar, "bu da böyle oluversin"le yetinmedim, bir şey olacaksa mükemmel olmalıdır.

Benim 50 senelik faydalı ömrümün hepsi, ülkeye hizmetle geçti. Bunun hemen 40 senesi siyasi hayat sayılır. Bu 40 sene içerisinde;

- * 21 yıl Milletvekili ve Parti Genel Başkanı,
- * 12 yıl Başbakan,
- * 7 yıl Cumhurbaşkanı,
- * 7 yıl yasaklı dönem,
- * 8 yıl muhalefet,
- * Bir tam, bir yarım, iki darbeye maruz kaldım.

Attığım her adımı başarıya ulaştırdım ve her adım gayesine vardı. 6 aydır da, geçmişin muhasebesini yapmak ve geleceğe bakmakla meşgulüm.

1962 sonbaharında Adalet Partisi'nin Birinci Kongresi'nde, parti yönetimine seçildim. 28 Kasım 1964'de partinin İkinci Büyük Kongresi'nde Genel Başkanlığa talip oldum. Ve dedim ki: "Bu bayrağı bana verin. Ben, bunu burca dikerim."

Bayrağı bana verdiler. 100. gününde mevcut hükümeti istifaya mecbur ettim ve üstünden ihtilal geçmiş partiyi, dördüncü senesinde koalisyon ortağı yaptım.

10 Ekim 1965'de, karşımda 5 parti ile seçime girdim ve yüzde 53 oy alarak, partiyi tek başına iktidar yaptım. Bu iktidar, 4 sene sürdü.

1960'da yapılan ihtilali alkışlayanlar vardı. İhtilalden büyük haksızlıklara uğramış, ıstırap çeken insanlar vardı. Adeta Türkiye bölünmüştü. Birleştirilmesi lazımdı. İşim zordu. Bunu yaptım.

1969'da tekrar seçimlere gittim. Yine yüzde 47 oyla tek başına hükümet olmayı başardım.

Kitleleri sürükledim.

Halkı seveni, halk sever.

"Demir çarık, demir asa."

Kitlelerle konuşurken bir üslup geliştirdim. Bu, daha çok nutuk verir gibi değil, konuşur gibi bir diyalogdur.

Kitleleri özlerim. Onların da beni özlediği kanaatindeyim.

12 Mart 1971 Muhtırası'na kadar geçen altı sene içerisinde, Türkiye'de yüzde 5 enflasyonla yüzde 7 kalkınma hızını sağladık.

1971 Muhtırası, *"Parlamento ve Hükümet, süregelen tutum ve davranışı ile ülkeyi uçurumun kenarına gelmiştir."* demekte idi.

"Getirdin-Getirmedin" tartışması ile işin içinden çıkmak mümkün değildi. Parlametoyu açık tutmak, hükümetten önemli idi. Onu sağlamak lazımdı. Bu durumu kabullenmedim. Kabullenmediğimi de *"Anayasa'ya ve hukuka aykırı bulduğumu"* ortaya koyarak ifade ettim. Hükümeti bıraktım.

"Şapkeyi aldı, gitti" dediler. Bunu diyenler; *"niye buna mecbur olduğum"* sualine, vicdanlarında cevap aramış olmalıydılar.

Bu olay karşısında muhtırayı verenlere, *"ne hakkınız var?"* diyebilmek yerine, öbürü daha kolaydı.

12 Mart 1971'de vaki müdahaleyi, 13 Mart 1973'de, iki sene sonra karşıladık. Yeniden Meclis'in yetkilerini geriye aldık. Fırtına gibi günlerdir...

Bu, önemli bir demokratik mücadele idi.

1973 seçimlerinde, başarılı olmamız lazımken, olmadık. Bu da, siyasetin cilvesidir. Halka küsmedik.

29 Mart 1975'de tekrar hükümeti kurma görevi bize geldi. Muhtra'dan 4 yıl sonra.

1975-1976-1977 yıllarında hükümettik. Çok güzel şeyler yaptık.

1978 yılının başında güvensizlik oyuna muhatap olduk ve hükümeti kaybettik.

20 ay sonra, 14 Ekim 1979 seçimleri yapıldı. Halk desteği bakımından, 1960'lardaki gücümüzü kazanmıştık. Ama ülke, büyük sıkıntılar içinde idi.

"*Azınlık Hükümeti*" kurmak mecburiyetinde kaldık. Kurduk, işlettik. Türkiye'yi "*ekonomik sıkıntılardan kurtardık*" ama "kan"dan kurtaramadık.

Meclis'in ve halkın önüne çıkarak, "*100 gün*" istedim.

"*100 günde, Türkiye'yi kuyruklardan, yokluklardan kurtaracağım*" dedim ve bunu yaptım. Nihayet, 12 Eylül 1980 müdahalesine geldik.

Bize göre, olmaması lazım gelen şeyler oldu.

10 sene siyaset dışı kalmakla cezalandırıldık.

Taraftarlarımıza, "*biz haklıyız. Yılmayalım, bezmeyelim. Hakkı mağlup etmek mümkün değildir. Her şart altında engelleri aşarız. Meşruiyet içinde çare tükenmez. Hedefimize, kendimize, hür ve demokrat Türkiye'ye sadık kalalım*" dedim.

Bu ağır şartlar içinde ne olacağı meçhuldü.

Altı sene gazetelerde fotoğrafım çıkmamıştır.

Sonra tekrar halka koştum. Türkiye'yi 1987 referandumuna getirdik. Kılıpayı farkı ile netice aldık.

Yeniden siyaset yapma hakkını kazandık, küllerin içinden çıktık, hemen hemen sıfırdan başladık. Yeniden birinci parti, yeniden hükümet olduk.

Bu çizgi beni, 16 Mayıs 1993'te Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı olarak Çankaya'ya taşıdı. Yedi yıl bu görevi onurla yaptım.

Cumhuriyetin erdemi, bir defa daha ispatlanmıştı.

Bu hikayede, herkes için alınacak ders ve ibretler olabileceği kanaatindeyim.

Adalet Partisi bir destandır. Bu partiye destek veren milyonlardan, bu partinin hizmetinde bakan olarak görev yapan bakanlardan, senatörlerden, milletvekillerinden ve o partinin teşkilatlarından kimse, 1980 ihtilali, 1971 muhtırası hepsi dahil, bir damla kan için, bir kör kuruş için, bir damla gözyaşı için mahkemelere gitmedi. Yani, "*sen şu işe tenezzül ettir*" diye bir tek kişiyi mahkemelere götürmediler, ihtilal götürmedi. Ben, onun için diyorum bunları.

- ✓ Bir açık rejimde yargının bağımsız olduğu bir rejimde ve kim hangi suçu işlemişse yakasına yapışlabildiği bir rejimde kendi kendimizi "her şey yanlış, herkes yolsuzluğun içinde" diye ilan ettiğimiz zaman da işin içinden çıkamayız. Ne her şey doğrudur, ne her şey yanlıştır, ne de herkes hırsızdır.

Hırsız varsa bulup çıkacaksınız. Ve berat-ı zimmet asıldır, kişinin suçluluğu ispat edilinceye kadar kişi suçsuzdur. Bu, dünya tatbikatıdır, 2000 senede buraya gelinmiştir.

Adaletin, suçlunun yakasına yapışmasına mani hiçbir şey yoktur Türkiye'de. Yalnız, korkulan şey, yani daha doğrusu yapılmaması lazım gelen şey, suçlu diye suçsuzun yakasına yapışmasıdır. O takdirde yargıyı çökertirsiniz. Yani, adam suçlu olmadığı halde suçlu muamelesi görürse, yani 5 sene hapis hane de kaldıktan sonra beraat ederse onu kimseye anlatamazsınız.

Ben açıklıkla söyledim ki herkes kardeşinin, yeğenin, kuzeninin, kendi soyadını taşıyan kimselerin kusurunu ve suçunu üstleniyorsa, ben de üstleneyim. Ama, hiç kimse üstlenmeyip de ben üstlenirsem tarihe karşı hata yapmış olurum.

Yine Türkiye'de birçok birleştirilmemesi lazım gelen şeyler birbirine birleştiriliyor. Roma hukukundan bu yana ve bizim dinimizde de, şariat hukukunda da suçu kim işlemişse suçlu odur. Eğer suç taksime uğrasaydı o zaman hukuk olmazdı. Eğer her kim Murat Demirel'den dolayı bana bir töhmet ve kusur çıkarıyorsa, ki çıkarırlar olabilir, çok büyük yanlış yapmaktadırlar.

Yani, herkes kendi attığı taşın nereye düştüğüne bakmalı. Herkesin başına gelebilir, herkesin akrabası herhangi bir sıkıntının içine girmiş olabilir, hatta bir kusur işlemiş olabilir, bir suç işlemiş olabilir, ama bunda dahil olmayanlara niye? O haksızlık olur.